

АРХИНАА

арсажа

шадаха

6 н.

ОЮУТАДАЙ

зунай

13 н.

нуралсал-аяншалга

1921 оной декабриин 21-нээ гарана

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

Буряад ҮНЭН

Бүгэдэ арадай сонин

2012 оной сентябриин 6 Четверг

№ 35 (21883) (798)

Намарай эхин шара бишэн харын 21 гарагай 5 www.burunen.ru

Буряад Үнэн

ДУЛМА ВАНЧИКОВА:

«ШАНДА БЭШЭ, МАГТААЛДА ХҮРТӨӨБ»

Ага нютагта үнгэрхэн "Алтарганын" нааданда би Москва хотодо ажаһуудаг буряадудай команда түлөөлжэ, арадай дуунай харалганда хабаадааб. Би тайзан дээрэ гараад хэлэжэ эхилбэб:

- Ага нютагайхид, айл аймаг, түрэл гарал, хүндэтэ айлшад, угаа хүндэтэ жюри! Та бүгэдые Таптаанай нютаг тоонтоһоо гараһан, Бодонгууд омогой, Баанхитан угай, мүнөө Москва хотодо ажаһуудаг Ванчикова Дулма амар мэндые хүргэнэб! Үрээлээ хэлэхыемни зүбшөөгыт:

Адуунда атархан ардагайнгаа Амыень мэдүүлэн унаарайгты, Алтан шаргал наран доро Алдартар наһанайнгаа жаргаарайгты.

Хүдэрхэн түмэрхэн машинаая Хүнгэхэнөөр жолоодон унаарайгты, Хурьһэн алтан дэлхэй дээрэ

Хүгшэртэр наһанайнгаа жаргаарайгты, - гэжэ үрээлээд, түрэхэн нютагайнгаа арадай дуу дуулааб:

Ардагайм турууе хатуужуулһан Ага, Таптаанай шулуун харгы, Айдархан бэеым хүмүүжүүлһэн Аба эжы хоёрни. Эмнигэйм турууе хатуужуулһан Эбэр Алханын шулуун харгы,

Энээхэн бэеым хүмүүжүүлһэн Эжы аба хоёрни. (Түгэхэлын 9-дэхи шюурта).

Торгово-выставочный комплекс **СтройПлощадка**

Бетон и железобетонные изделия | Кирпич печной, газобетонный

Тротуарная и облицовочная плитка | Бетонные заборы

Емкости из полипропилена, бассейны | Газоблок, шлакобетон

ТАКЖЕ В ПРОДАЖЕ: металлочерепица и профнастил

ТЦ Домашний мастер, цокольный этаж
68-46-33, 20-44-94

Отзывный центр **Грэйс**

г. Улан-Удэ, ул. Лимонова, 14
т. (3012) 44-90-58, 44-62-33
e-mail: grace-kom.meb@mail.ru

- КАБИНЕТЫ ДЛЯ РУКОВОДИТЕЛЕЙ И СОТРУДНИКОВ
- КРЕСЛА, СТУЛЬЯ, ДИВАНЫ
- ШКАФЫ МЕТАЛЛИЧЕСКИЕ, СТЕЛЛАЖИ, СЕЙФЫ
- ШКОЛЬНАЯ МЕБЕЛЬ

ДОСТАВКА И СБОРКА - БЕСПЛАТНО!

- БУМАГА
- КАНЦЕЛЯРСКИЕ ТОВАРЫ
- ШКОЛЬНЫЕ ПРИНАДЛЕЖНОСТИ
- РАСХОДНЫЕ МАТЕРИАЛЫ
- ТОВАРЫ ДЛЯ ОФИСА

СКИДКИ! ОТСРОЧКА ПЛАТЕЖА! ДОСТАВКА!

ИЩЕШЬ **КОМПЬЮТЕР ДЛЯ УЧЁБЫ?**

Веб-камера
Компьютерная мышь
Флеш-карта
Клавиатура
Модем
Сумка для ноутбука
Звуковые колонки

КУПИ У НАС И ВЫБЕРИ ПОДАРОК!*

ФРИКОМ ФИРМЕННЫЙ МАГАЗИН КОМПЬЮТЕРЫ & ОРГТЕХНИКА

19 ЛЕТ РАБОТАЕМ ДЛЯ ВАС ☎ **44-28-78**
www.freecom.ru ул. Гагарина, 20

Реклама *подробности на местах продаж. с 29 августа по 31 октября

ХҮНДЭТЭ УНШАГШАД!

Буряадаймайнай ниислэл хото Улаан-Удын түрэхэн үдэрэй ехэ найр наадан эдэ үдэрнүүдтэ болохонь. Уужам тэнюун буряад дайдын ороин одон болон тодорһон, бултанаймнай дура зүрхые буляһан түрэл найхан хотомнай хэтын хэтэдэ ургаж, халбаржа байхань болтогой!

Холын солото түүхыень үргэлжэлүүлхэ, алдар нэриень дахин дахин суурхуулха бэлигтэй, зоригтой хүбүүд, басагад хүмүүжэн ургаг лэ! Найндэрөөр, хүндэтэ нүхэд!

"Буряад үнэн" Хэблэлэй байшанай ажалшад.

ШЭНЭ БАРИЛГАНУУД ШАЛГАГДАБА

2012 оной сентябриин 1-дэ Россиин Буддын шажанай Заншалта Сангхын Толгойлогшо, Бандида Хамба лама Дамба Бадмаевич Аюшеев тэбхэр 50 наһатай болобо. Энэ ойн баяраар Россиин Федерациин, Буряад Республикын засаг түрэ, ниитын эмхи зургаанууд халуунаар амаршалһан байна. "Буряад үнэн" Хэблэлэй байшанай ажалшад августын 31-нэй үдэр иимэ амаршалга-бэшэг эльгээбэ:

Россиин Буддын шажанай Заншалта Сангхын Толгойлогшо, Бандида Хамба лама АЮШЕЕВ Дамба Бадмаевичта

ЭРХИМ ХҮНДЭТ МАНАЙ БАНДИДА ХАМБА ЛАМА!

50 наһанайнгаа алтан ой угтажа байһан Тандаа үнэн зүрхэнэй халуун амаршалга хүргэнэбди. Танай ойн баяр – бидэнэрэй, бүхы арад зоной баяр мүн.

Бурхан багшын Ном нургаалые нэргээн дэлгэрүүлһэнэй ашаар зоной сэдхэл арюудхан номгодхохо, орон дотороо энхэ тайбан байдал мандуулха талаар танай бэлүүлжэ байгаа абьяаслиг ажал Росси гүрэнэй дээдын засагай, бүхы нүзэгтэн, жиндагуудай зүгһөө үндэрөөр сэгнэгдэдэгын мэдэ-эжэ. Эрхилжэ байдаг үлзы дэмбэрэлтэ ажалдатнай улам ехэ эршэ дэлисэ, абьяас зориг, арад зоной үргэмжэ, ашатын ехэ буян хүсэһэн манай амаршалгыг хүлээн абахыетнай гуйнабди.

"Буряад үнэн" Хэблэлэй байшанай ажалшадай зүгһөө генеральна директор ахмад редактор Э.Д.ДАГБАЕВ.

2012 оной августын 31.

Буряад Республикын толгойлогшо Вячеслав Наговицын Улаан-Үдэдэ эрхилэгдэ-жэ байһан барилгануудые: Балтахиновой болон Куйбышевай гудамжануудай холбоон, Үдэ гол дээгүүр баригдаха шэнэ хүүргэ болон онкологийн шэнэ диспансер гээд харюусалгата гурбан барилгануудые эрьен шалгаба.

БАЛТАХИНОВАЙ БОЛОН КУЙБЫШЕВАЙ ГУДАМЖАНУУДАЙ ХОЛБООН

Улаан-Үдэ хотын дэлгүүр дээрэ автомашины ябадал хүнгэдхэ зорилготой шэнэ харгы барилга хотын түрэн үдэртэ дашарамдуулагдан нээгдэхэ түсэбтэй бэлэй. Харин мүнөө энэ үдэртэ тааруулагдан, ажалай харгы нээгдэхэнь.

- Хото соогуур автомашины ябадал энэ руу нээхэмнай. Энэ бүхы барилгын нээлгэн бэшэ, юрэ машинын ябадал нээгдэхэнь. Хүн зондо харша боложо байнгүй, түргэн харгы нээгээд, саашанхи гоёлтын, болбосон түхэлэй ажалын ябууд хэгдэнэ бээ, - гээд, Вячеслав Наговицын тайлбарилба.

"Энэ харгын нээгдэхэдэнь, машинын үймэлдөөн нуладаха, удаан харгы дээрэ машинанууд тогтожо, бэе бээ хүлээлгэн болихо бшуу", - гэжэ толгойлогшо онсолбо.

ҮДЭ ГОЛ ДЭЭГҮҮР ШЭНЭ ХҮҮРГЭ БАРИГДАХА

Хойто жэлһээ Үдэ гол дээгүүр кварталнуудые Кирзаводтой холбоһон шэнэ хүүргын барилгада бэлэдхэл эхилхэ. Приречнэ гудамжа дээрэ хотын захиргаанай барилгашад энэ барилгын проект толгойлогшын хараада табиба. Энэ проектын бүхы гараша 2,6 миллиард түхэригэй гэжэ тоологдоходонь, толгойлогшо В. Наговицын:

- 350 жэлэй ойн баярта дашарамдуулагдан, путепровод үргэдхэ хэрэгтэ 2 миллиард мүнгэн гаргашалагдаха тухай хэлсэ һэн, харин танда энэ ехэ хэрэгтэ 2,6 миллиард түхэригэй гараша хэхэ гэжэ хэлэнэт. Энэтнай үнэн гү? - гэжэ һонирхоо.

Проектын ёһоор, кварталнуудһаа ябаһан машинанууд голой эрьээр түмэр харгы доогуур гарадаг болохо. Тиигэжэ автомашины харгы дээгүүр түмэр харгы баригдаха. Энэнь тус барилгын эгээл хүшэр хэлэг болоно. Тиимэһээ "эртэһээ түмэр харгын албантай хэлсэ баталагты" - гэжэ толгойлогшо заабарилаа.

Мүн энэ хүүргэ түсэблэлгэдэ 113-дахи кооперативай гаражнууд наалта болоно.

- Энэ асуудал мүнөөһөө шидхэжэ, 500 гаражнуудые эндэһээ абахын тула бултыень багтааха талмай хэрэгтэй, - гэжэ толгойлогшо онсолбо.

Эрэх жэлһээ проектно-сметнэ дансанууд бэлдэгдэжэ, 2014 онһоо 2016 он хүрэтэр шэнэ хүүргэ баригдажа дүүрэхэ ёһотой.

ШЭНЭ ТҮХЭЭРЭЛГЭТЭЙ ОНКОЛОГИЙН ДИСПАНСЕР НЭЭГДЭХЭ

Республиканска больницын бүридэлдэ шэнэ онкологийн диспансер баригдажа байна. Тэрэниие ехэ анхаралтайгаар В. Наговицын шалгаба. Энэ хэрэгтэ үнгэрэгшэ жэлэй орошоор 500 миллион түхэриг

үлэшэһэн байгаа. Гэбэшье нүгөө 500 миллион түхэриг баһал һомологдоо. Тиигэжэ барилга графигтаа оробо бшуу. Барилгашад болон эмшэдэй хэлһээр, шэнэ түхээрлэг октябриин тэн багаар асарагдаха, шалгабарин, хүсэндэ оруулалгын ажал һарын туршада хэгдэхэ юм. Мүнөө дээрэ халуун уһаар, дулаагаар хангалгын сорго бүтээгдээд, янзалан шэмэглэхэ ажалнууд үлэхэ.

- Декабрь һарын 1-дэ энэ эмнэлгын корпус хүсэндөө ашаглагдажа эхилхэ ёһотой, - гэжэ толгойлогшо тэмдэглэбэ. - Энэ түхээрлэг хадаа онол аргын эгээл һүүлшын гүн ухаанай һүлдэ гээшэ, тиигэжэ рак үбшэнтэн түргэн мурөөр, һайн шартай арга, холо Москва ошонгүй, нютаг дээрэ абаха аргатай болоно.

В.Наговицынай хэлһээр, энэ шэнэ түхээрлэг хадаа, мүнөө хэрэглэжэ байһан аппаратһаа ямар илгатайб гэхэдэ, оршон тойронхи зондо оттолон хорото ёһоор нүлөөлхгүй. Халта бээ һарюу табяад байбал, аппарат хүдэлхгүй. Тон зүб мурөөр, хэрэгтэй органда табижа, аппарат хүдэлдэг, үнэн тайлбар үгэхэ хэрэгсэл болоно. Иимэ шэнэ онол аргаар хүдэлдэг түхээрлэгтэй клиник дүтэ байһан регионуудай болон Монгол гүрэнэй үбшэнтэниие аргалха аргатай байһанаа мэдүүлбэ.

Цырегма САМПИЛОВА, Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото-зураг.

ТОБШО ҺОНИН

ХҮҮГЭДЭЙ ДЭЭДЭ-ҮДЫН ЯАРМАГ ҮНГЭРХЭ

ЗАБАЙКАЛИЙН арадуудай Этнографическа музей уран һайханай һургуулинуудай, дунда һургуулинуудай болон уран дархашуулай хүсөөр "Хүүгэдэй Верхнеудинска яармаг-2012" гэхэн хэмжээ ябуулга эмхидхэнэ. Соёл болон түүхэтэ заншал, арадай уран урлал болон аяншалга хүгжөөхэ болон эрдэм мэдэсэ шудалалгын онол аргаар үхибүдые эдэ бүгдэнтэй танилсуулха зорилгонууд табигдана. Байгша оной сентябриин 22-то болохо энэ яармагта соёлой уран урлал, хүгжэм, дуу хатар эрхилдэг элдэб шэглэлэй эмхинүүд хабаадаха зэргэтэй.

Цырегма САМПИЛОВА.

ГОРЬКИЙ МИКРОРАЙОН РУУ ОШОДОГ ХАРГЫ ХЭЗЭЭ ЗАҢАБАРИЛАГДАХА ГЭЭШЭБ?

УЛААН-ҮДЭ хотын Горький микрорайон руу оршодог түмэр харгы алгадан гарадаг автомашины харгы мүнөө үедэ хотын эгээл олон машинын үймэлдөөнэй газар болоод байна. Бүхэли зунаа шахуу эндэ харгы заһабарилагдана, зүгөөр харгын зүрилдөөн нуладанагүй. Энэ харгы барилгын болзор оло дахин нэлүүлэгдэдэг. Тиигэжэ одоол бүтээгдэхэ болзориень Буряад Республикын толгойлогшо Вячеслав Наговицын иигэжэ тайлбарилба:

- Сентябрь һарын һүүл багаар Россиин түмэр харгынхид энэ һалбарияа заһажа, бидэндэ үгэхэ. Октябрь һара соо бүхы

ажал хэжэ, энэ харгы нээгдэхэ юм, - гэжэ Вячеслав Наговицын тэмдэглэбэ.

Түмэр харгын энэ переэд 4 зурагар харгытай байха. Түмэр замһаа харгы 800 метрээр үргэдхэгдөөд, автомашинууд поездын гарахада, тэндэ зогсожо хүлээгээд, удаань түргэн замаа үргэлжэлүүлдэг байха. Бүхыдөө энэ ажал ябуулха хэрэгтэ 36 миллион түхэриг гаргашалагдаха.

МҮНГЭН ДАРХАНАЙ ҮЗЭМЖЭ ДЭЛГЭГДЭХЭНЬ

ЦЫРЕНЖАП САМПИЛОВАЙ нэрэмжэтэ уран һайханай музейн дэргэдэ уран зураашан Булат Жамбаловой «Мүнгэн уран урлал» гэхэн хубиин үзэмжэ дэлгэгдэхэнь. Энэ выставкэ хадаа мүнгэн уран дарханай 60 наһанай ойн баярта зориулагдана.

Булат Жамбалов хадаа Россиин Уран зураашадай холбооной гэшүүн, Бурядай арадай уран зураашан, Бурядай болон Россиин Федерациин Гүрэнэй шангай лауреат юм. Республикын, Россиин, хари гүрэнэй эмхидхэһэн выставкэнүүдтэ хабаададаг. Тэрэнэй бүтээһэн зүйлнүүд гэхэдэ, эрын хэрэгсэлнүүд: ехэ, бага ханза, хайрсагууд, яһаар хэһэн амһарта г.м. Уран дарханай мүнөө үеын болон урдын заншалта онол арга хэрэглэн, ехэ гоёор бүтээһэн зүйлнүүд президент Владимир Путиной, Монгол ороной президентын, Россиин экс-министр М.Зурабовай, Малайзи гүрэнэй принцессын, Малайзиин министрэй, Англиин аяншалагша-зоолог Джеральд Дарреллэй хубиин суглуулбаринуудта хадагалаатай байдаг.

Республикын аймагуудай ажахынуудаар абажа харахада, үбнэ ногоной, таряанай ургаса жэгдэ бэшэ. Жэшээлхэдэ, Бэшүүрэй аймагай зарим нютагуудаар нуга сабшалангай ургаса найн, харин зарим тээн тулюуршаг. Хабар, зунай сагта жэгдэ бэшээр ороһон хура борооһоо боложо, нуга сабшалангай, таряалангай ургаса илгаатай. Елань нютагта жэл бүри ороһо таряа, гэршүүхэ таридаг юм. Тэжээлэй ургамалнууднаа рапс таридаг заншалтай. Эдэ үдэрнүүдтэ зеленко хуряжа багсалһан тюгүүд үндэрөөр ябталагданхай.

“Еланский” гэнэн хүдөө ажахын үйлэдбэрийн кооперативайхид июлийн 13-да үбнэ хуряжа эхилээ. Хэрбээ хура бороо орожо хаатуулаагүй хаань, үни нуга сабшалангай ургаса хуряжа абаһан байха байгаа. Энэ ажахыда хоёр звено боложо хубаагдаһан тракторно-таряан ажалай бригада тэжээл бэлэдхэлгэдэ хабаадуулагдана. Нэгэ звеноень залуу бригадир Георгий Михайлов толгойлно. Хэрээтэ гэжэ газарта тэдэ үбнэ сабшана. Хоёрдохи звеноень Андрей Савельев толгойлно.

Хамта дээрээ эдэ хоёр звеногойхид 1,5 мянган центнер үбнэ бэлэдхээ, мүнөөнэй байдлаар үшөө 100 гектар сабшалангай ургаса хурягдаха ёһотой. Тиихэдэ энэ ажахыда хаамхай малда силос бэлэдхэнэ. Мүнөө дээрээ 11 мянган центнер силос дарагданхай. Энэ харюусалгатай хүдэлмэридэ кооперативай гэшүүд эхэ ханалгатайгаар хандана.

Тиихэдэ “Хэрээтэ” гэнэн хизаарлагдамал харюусалгатай бүлгэм хадаа Дунда-Хэрээтын хүдөөгэй байгуулгын дэбисхэртэ оршодог. Энэ бүлгэмэйхид овош ургуулдаг юм. Тэрэнэй генеральна директорын Александр Сафонов.

Энэ предприяти тогтууритай хүгжэжэ байнхай. Мүнөө жэлдэ хахалһан газарай талмай тэдэ үргэдхөө. Хэрбээ 2011 ондо нэгэ гектар газарта арбуз тариһан байгаа наа, мүнөө жэлдэ 2 гектар газарта таряа. Тиихэдэ 2 гектар үлүүтэй талмайда эндэ хапууса ургуулдаг байна. Энээнһээ гадна түргэн эдөөшэдэг хартаабха 7 гектарта тариха, мүнөө үедэ баян ургаса хуряжа байнхай. Тиихэдэ свекло, морхооб ехээр таридаг. Удаадахи жэлдэ чеснок, хонгино тариха ханаатай.

Эдэ бүгэдэнһөө гадна энэ предприятиин хүдэлмэрилэгшэд 3 теплицэтэй. Урид арбузай үрэнүүдые таряад, эшэнүүдэйн томо болоходо, газашань гаргадаг заншалтай. Тиигээд орондонь үгэрсэ хуульгадаг байна. Энэ гурбан теплицэнэ үнжөөдлэ, 150 килограмм үгэрсэ суглуулжа абадаг. Энэ жэлдэ эшье овошчин, арбузай элбэг баян ургаса хуряжа абаха найдалтай.

ЗАГАРАЙН ТАРЯНАЙ УРГАСА НАЙН

Загарайн аймагта үбнэ хуряалга түлэг дундаа ябуулагдана. Энэ аймагта хэрэгтэй сагта бороо орожо, таряанай, сабшалангай ургаса жэгдэрэн гаранхай.

Аймагай бүхы ажахынууд энэ жэлдэ 20876 тонно бүдүүн тэжээл хуряжа абаха түсэбтэй. Хамта дээрээ 15 мянга шахуу гектарта тарилга хэгдэнхэй. Тиихэ-

дэ тэжээлэй ургамалнуудай ехэнхи хубинь хубийн хамһабариин ажахынуудта нөөсэлэгдэнхэй.

Энэ аймагта условно малай толгойдо 14,6 центнер тэжээлэй единицэ бэлэдхэхэ ёһотой. Нёдондо малай толгой бүхэндэ 12 центнер бэлэдгэдэн байгаа.

Загарайн аймагаар үбнэ хуряалгада 7 звенонууд хабаадуулагдана. Тэрэнэй бүридэлдэ 42 хүн, 57 техникэ ороно. Энээнһээ гадна үбнэ багсалха, хүрилхэ болон бусад хэрэгсэлнүүд олон бии.

Эгээл түрүүлэн Новоильинскийн техникум болоод, “Алентуй” гэнэн хүдөө ажахын үйлэдбэрийн кооператив үбнэ хуряжа эхилээ. Бэшэниинь июль нарын хуушаар үбнэ хуряалгада ороһон байна.

Нэрлэгдэгшэ аймагай Дээдэ-Элхиин поселениин дэбисхэртэ оршодог “Алентуй”, “Надежда” гэнэн хүдөө ажахын үйлэдбэрийн кооперативуудай “В.А.Васильев”, “В.Н.Цыремпилов» гэнэн хубийн предпритинуудай тарилга хэһэн талмайнуудай ургаса баһал ондо ондоо байдалтай. “Алентуй” гэнэн кооперативай ороһото ургамалнуудай ургаса бэшэндэ орходоо хураггүй найн. Энэ жэлдэ Загарайн аймагай ажахынууд таряанай бараг ургаса хуряжа абаха хараатай.

СЕНАЖ БЭЛДЭЖЭ ЭХИЛЭНХЭЙ

Зэдын аймагта Борьёогой ажахы бусаднаа түрүүлэн үбнэ хуряалгада ороод, Зэдэ гол зубшаад оршодог сабшалангай ургаса хуряжа байнхай. Тиихэдэ Зэдын агропромышленна нэгэдэлэйхид Бага-Нарин, Бооцо гэнэн газарта үбнэ хуряжа байнхай. 100 гектар сабшалангай газарнаа 1200 центнер үбнэ хуряагдажа хүрилэгдэнхэй. Үбнэ хуряалгын хүдэлмэри эршэтэйгээр ябуулагдана.

“Баян” гэнэн хүдөө ажахын үйлэдбэрийн кооперативай ажалшад баһа бүдүүн болон шэмэтэ тэжээл хуряалгын хүдэлмэри эршэтэйгээр ябуулна. Тиихэдэ аймагай фермернүүд, хубийн хамһабариин ажахынуудай эзэд нуга сабшаланда ногоборишье үбнэ үлөөнгүй, үмсын малда үбнэ тэжээл бэлэдхэхэ гэжэ шармайн хүдэлнэ.

Доодо-Тори нютагта гурбадахи жэлээ ехэ мундэр орожо, ажаһуугшадай огородой ургамалнуудые, хартаабхын эшэнүүдые халгааһан байна. Тахяагай үндэгэнэй зэргэ хэмжүүртэй мундэр 30-40 минутын забһарта орожо, ехэ хохидол ушаруулһан байна. Сэсгэлэжэ байһан хартаабха мундэртэй аадарай һүүлээр ургахаяа болишоо. Харин үнгэрһэн жэлдэ ехээр

Ниитын малай үбэлжэлгэ – шанга шалгалта

ҮБНЭ ТЭЖЭЭЛ БЭЛЭДХЭЛГЭ ЭРШЭДЭНХЭЙ

налхилжа, эндэхи хүн зоной зарим гэрнүүдэй орой абажа хаяһан, модо унагааһан байна. Доодо-Ториин олон гэр бүлэнүүд тиихэдэ овошчин болон хартаабхын ургаса ёһоор абаагүй юм. Урзанда жэлын баһал иимэ байдал энэ нютагта тохёолдоһон байна.

Зэдын аймагта бүхы дээрээ 3620 тонно үбнэ тэжээл бэлэдхэгдэнхэй. Хараалһан түсэб дүүргэхын тула үшөө 15 мянган тонно үбнэ бэлэдхэгдэхэ болоно. Борьёогой болон Оёорой ажахыда сенаж даража эхилэнхэй. Августын 21-нэй байдлаар, эдэ ажахынуудта тус тустай 750 болон 660 тонно силос дарагданхай.

Мүнөө үеын байдлаар бүхыдөө аймагаар 3,1 центнер тэжээлэй единицэ бэлэдхэгдэнхэй.

ШЭНЭ ТЕХНИКЭ ХҮСЭТЭЙ

Захааминай аймагта шэнэ техникэ хуряалгын хүдэлмэринүүдтэ хабаадуулагдана. Үлэгшэнэй болон Михайловкын хүдөө ажахын кооперативууд энэ зундаа Харьков хотын тракторна заводто бүтээгдэнхэй ХТЗ-150 түхэлэй хүсэтэй тракторнуудтай болонхой. һүүлэй хорёод жэлдэ байгаагүй хүсэтэй техникэтэй болоһон хүдөөгэй ажалшад ехэ баяртай.

“Росагролизинг” гэнэн эмхитэй хэлсээ баталжа, иимэ техникэтэй болоо. Жэшээлхэдэ үлэгшэнэйхид 2,5 миллион түхэригэй техникэ худалдажа абаа. 10 жэлэй туршада абаһан техникын түлөө гүрэнтэй тоосохо болоно. Тиихэдэ 2011 ондо энэ ажахы МТЗ-82 түхэлэй хоёр трактор худалдажа абаһан байгаа. Тиигэжэ жэл ерэхэ бүри үсөөншье наа, мүнөө сагай эрилтэдэ харюусама техникэтэй энэ ажахы боложо байнхай. Холоһоо асарагдаһан тракторнууд паар хахалхаһаа эхилээд,

хуряалгын хүдэлмэринүүдтэ хабаадуулагдана. Дүй дүршэлтэй бэрхэ механизаторнуудта тэдэ даалгаданхай. Үлэгшэнэй ажахыда 30 жэлэй трактористын дүршэлтэй Алексей Дугаров, харин Михайловкын ажахыда механизатораар 20 жэл-

дэ хүдэлжэ байһан Андрей Тулонов гэгшэд хүсэ ехэтэй техникэ жолоодоно.

Эльвира ДАМБАЕВА
бэлдэбэ,
Аймагуудай
сонинуудай мэдээнүүд
хэрэглэгдэбэ.

Л.Ц.Халхарова, Жигжиджав Баатарцогт

Ректор С.В.Калмыков үгэ хэлэнэ

Конференциин үедэ

Б.Б.Зандраев, Н.Жанцанноров

МОНГОЛШО ЭРДЭМТЭД СУГЛАРБА

Республикын ниислэл хот Улаан-Үдэдэ Буряадай гүрэнэй университетэй Үндэһэтэнэй-гуманитарна институтай оролдолгоор 2012 оной августын 26 хүрэтэр гурбан үдэрэй туршада конференци үнгэргэгдэбэ. "Монгол туургата арадуудай үнгэрхэн болон мүнөө үе саг" гэхэн дүрбэдэхи уласхоорондын эрдэмэй конференцидэ Япон, Монгол, Хитад гүрэнэй эрдэмтэ багшанар, ниитын ажал ябуулагшад хабаадаа. Тэдэнэй дунда Токио хотын гадаадын шэнжэлгэнүүдэй

университедэй Ази болон Африкын арадуудай хэлэнүүдые болон соёл болбосоролые шудалдаг институтай, Япон гүрэнэй уласхоорондын университетэй, Үбэр-Монголой багшанарай университетэй, Монголой гүрэнэй болон гүрэнэй нуралсалай университетэй, тиихэдэ Улаан-Баатар хотын гүрэнэй болон соёлой ба искусствын университетэй, тиихэдэ Росийн Эрдэмэй академиин Хальмагай гуманитарна шэнжэлгэнүүдэй институтай мэдээжэ эрдэмтэд хабаадаа гэжэ тэмдэглэмээр.

Буряадай гүрэнэй университетэй Үндэһэтэнэй-гуманитарна институтай эрдэмтэ багшанар Улаан-Баатар хотын дэлхэйн монголшуудай эрдэм болон соёл дэмжэлгээр жасын хүтэлбэритэй хамта энэ конференци эмхидхэжэ үнгэргөө. Тиихэдэ Токио хотын гадаадын шэнжэлгэнүүдэй талаар университетэй эрдэмтэд, Буряад Республикын Толгойлогшын болон Правительствын дэргэдэхи үндэһэтэн хоорондын харилсаануудай болон эрхэтэдэй үүсхэлнүүдэй талаар хорооной, Буряад Республикын нуралсалай болон эрдэм ухаанай министрствын, Бүгэдэ буряадай үндэһэн соёлой эблэлэй дэмжэлгээр тэрэ үнгэргэгдөө.

Гэхэтэй хамта Улаан-Баатар хотодо 2006 ондо дэлхэйн монголшуудай соёл болон эрдэм ухааниие дэмжэлгээр жаса байгуулагдаһан юм гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Дэлхэй дээрэ ажаһуудаг монгол туургата арадуудай соёл, эрдэм ухааниие хүгжөөлгэдэ болон монголшуудай оюун ухаанай болон материальна баялигуудые шэнжэлэлгэдэ зориулагдаһан проектуудые дэмжэхэ зорилготойгоор энэ жаса байгуулагданхай. Нэрлэгдэхэн жасын үүсхэлээр иимэ конференцинууд Токио, Улаан-Баатар, Бээжэн хотонуудта удаа дараалан үнгэргэгдөө. Дүрбэдэхинь Росий гүрэндэ гэхэ гү, али манай республикын Улаан-Үдэ хотодо эмхидхэгдэжэ үнгэргэгдэбэ гэшэ.

Энэ конференцидэ хабаадагшадые Буряадай гүрэнэй университетэй ректор С.В.Калмыков амаршалжа үгэ хэлээ. Тиихэдэ Буряадай нуралсалай болон эрдэм ухаанай министерство хадаа конференцидэ хабаадагшадта зориулагдаһан баярай бэшэг эльгээгэ.

Конференциин эхиндэ Улаан-Баатар хотын дэлхэйн монголнуудай соёл болон эрдэм ухааниие дэмжэлгээр жасын президент Н.Жанцанноров конференцидэ хабаадагшадые амаршала. Тиихэдэ тэрэ иигэжэ тэмдэглээ: "Би хэнбиб, би хаанаһаа гараһан, ямар угтай хүнбиб, үндэһэн араднай ямар түүхэтэйб, саашадаа юу хүсэжэ ажаһууха ёһотойбиб, би, буряад-монгол хүн, бусад үндэһэн яһатанһаа юугээрээ илгаатай байнабиб, тиихэдэ юугээрээ тусгаарлаха байнабибди гэхэ мэтэ асуудалнуудые хамтаараа зүбшэн хэлсэжэ, саашанхи хүгжэлтын зорилгонуудые

хэлсэхэ гэжэ суглараабди. Олон жэлдэ тус тустаа амидаржа байһан монголшууд бэе бэеһээ һураха, шудалха юумэн асари ехэ байна. Бидэнэр бэе бэеэ дүхэхэгүй болбол саашадаа бидэнэй соёл түүхэ яагаад хүгжэхэ болоноб гэхэн асуудалда һанаата боложо, энэ конференци үнгэргэгдэнэ гэшэ. Энэ шуулганда эдэ бүхы асуудалнуудые хэлсэхэ гэшэмнай тон зүб".

Тэрэшэлэн Буряадай гүрэнэй университетэй нэгэдэхи проректор, биологийн эрдэмэй доктор, профессор Ц.З.Доржиев, тиихэдэ Үндэһэтэнэй-гуманитарна институтай директор Б.Б.Зандраев гэгшэд үгэ хэлээ. Үгэ хэлэһэн хүн бүхэн монголшо эрдэмтэдэй шэнжэлгэнүүдые нэгэдүүлэн ябуулгада энэ конференци тон ехэ удха шанартай гэжэ тэмдэглээ.

Буряадай гүрэнэй университетэ энэ конференци эмхидхэгдэһениинь ушартай. Юуб гэхэдэ, хэлэ бэшэг шудалдаг эрдэмүүдэй дунда энэ дээдэ нургуулиин Үндэһэтэнэй-гуманитарна институтай эрдэмтэ багшанар монголые шудалалгада һүүлэй жэлнүүдтэ ехэ анхарал хандуулдаг болонхой. Хитад, Япон, Монгол гүрэнэй монголшо эрдэмтэдтэй хамтаржа, энэ шэглэлээр гүнзэгэй шэнжэлэлгэнүүдые үнгэргэдэг болонхой. Хэлэнэй болон соёлой талаар нэгэ үндэһэтэй арадуудай түлөөлэгшэд болохо эдэ эрдэмтэд хамтын хүсэл оролдолгонуудаа элсүүлжэ, монгол туургата арадуудай үнгэрхэн болон мүнөөнэй байдалай түүхэтэ үйлэ хэрэгүүдые, соёл болбосоролые шэнжэлэнэ гэшэ. Тиихэдэ арад түмэнэй түүхын, оюун ухаанай хүгжэлтын угай баялигуудай, шажан мүргэлэй, түрэлхи хэлэнэй, аман зохёолой, тиихэдэ уран зохёолой хүгжэлтэдэ арадуудай һуудал байдалай болон оршон байгааалиин асуудалнуудай талаар тэдэ шэнжэлгэнүүдые үнгэргэнэ. Иимэрхүү конференцинуудтэ суглархадаа, эрдэм шэнжэлэлгын хүдэлмэрийн дүнгүүдээр, дүй дүршлөөр хубаалдадаг байна. Энээнһээ гадна монголшо эрдэмтэд энэ хэмжээ ябуулгын һүүлээр саашадаа ямар шэглэлээр шэнжэлхы хүдэлмэри ябуулах гэжэ тодорхойлоно.

Конференциин пленарна зүблөөндэ Монголой Улаан-Баатар хотын соёлой болон эрдэмэй дээдэ нургуулиин профессор Аюур Самбуу

элидхэл хээ. "Буриад монголчууд алтан ургийнхны нагац болох нь" гэхэн темээр элидхэл хэжэ, эндэ сугларагшадые ехэтэ һонирхуулаа. Үндэһэтэнэй-гуманитарна институтай буряад хэлэнэй кафедрин доцент, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат В.Д.Патаева "Буряад арадай заншалта шажан мүргэл" гэхэн асуудалаар түүхын һонин баримтануудта үндэһэлһэн элидхэл хэһэн байна.

Энээнһээ гадна Япон гүрэнэй Токио хотодоо ерэнэн монголшо эрдэмтэ Хироши Футаки, тиихэдэ Үбэр-Монголой багшын университетэй профессор Цэдэнжав Цолмон гэгшэдэй удхатай элидхэлнүүд олоной анхарал татаа.

Конференциин пленарна зүблөөе Монголой соёлой болон искусствын университетэй профессор Ж.Баатарцогт, тиихэдэ Буряадай гүрэнэй университетэй Үндэһэтэнэй-гуманитарна институтай буряад литературын кафедрые даагша, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат Л.Ц.Халхарова хүтэлжэ үнгэргөө.

Пленарна зүблөөнэй удаа монголшо эрдэмтэд секцинүүдээр хубааржа хүдэлөө. Монгол туургата арадуудай хүгжэлтэдэ хабаатай асуудалнуудые секцинүүдээр хубааржа, тодорхойгоор хэлсэһэнэй удаа эрдэмтэд дүхэриг-шэрээ үнгэргөө. Тэрэниие дэлхэйн монголнуудай соёл болон эрдэм ухааниие дэмжэлгээр жасын президентын орлогшо Л.Дашням, тиихэдэ Токиогой университетэй профессор Курэбито Токусү гэгшэд хүтэлжэ үнгэргөө. Конференциин дүнгүүдые согсолходоо, эрдэмэй болон эмхидхэлэй талаар үндэр дээдэ хэмжээндэ үнгэргэгдөө гэжэ холоһоо ерэнэн монголшо эрдэмтэд тэмдэглээ.

Энэ конференциин дүнгөөр тусхай сайт байгуулха гэжэ эрдэмтэд хэлсээ. Тиихэдэ эндэ хэгдэһэн һонин элидхэлнүүд ном болгогдожо, хэблэгдэхэ байна.

Монголшо эрдэмтэд удаахи конференциин асуудалнуудые тодорхойгоор хөөрэлдөөд, боломжотой дурадхалнуудые оруулаа. Тиигэжэ 2014 ондо Үбэр-Монголой Хүх хотодо удаахи конференци үнгэргэгдэхэ гэжэ хэлсэгдээ.

Эльвира ДАМБАЕВА,
манай корр.

ЭРХҮҮ, ЗҮЛХЭ мҮРЭН, БУРЯАД үхэр

hanaa зобоомо асуудал

Энэ жэлэй зунай һүүл һарада Сүхэ-Базарай Татьяна Матхановагай мүнгэн туһаламжын ашаар үндэһэн буряад үхэр бэдэржэ, эрдэм-шэнжэлэлгын замда Эрхүү можын хойто аймагуудаар ябагдаба. Татьяна Матханова шэмээ-шууяагүйгөөр туһалдаг заншалтай. Доро дохиноб. Манай олон тоото ноёдтол, обоо-хүбөө гоё найхан аад, хоохон үгэгүй.

Урдан хадаа хоёр янзын эрхүү үхэр байһан юм. Ангара ба Зүлхэ мурэнүүдэй шадарай үхэрнүүд гэжэ нэрэтэй. Ангара шадарай үхэрнүүд үни хадаа үгы болонхой, харин Зүлхын шадарай үхэрнүүд хая болотор байһан юм. Мүнөө эгээл заха, холо газарнуудаар ябаабди, Зүлхэ мурэнэй эхин тээгүүр. Багаханшые буряад шуһатай үхэр олдоогүй, харагдаагүй. Ошожо шэнжэлхэ, абарха арга боломжо бэдэрһээр байтараа оройтообди, арба-арбан табан жэлээр. Ехэ харамтай байна. Эрхүү буряадуудай үхэр гэжэ байгаали сооһоо хосорон үгы болобо гэшэ.

Хүн зон, ойлгохол байгаалта даа: иимэ үхэр үгы болоол хаа, тэхэрилтэггүйгөөр үгы болодог ха юм.

Буряад Республикын газар дээрэ дүрбэн янзын үхэр байһан юм: Баргажан-Хурамханаанай, Хори-Хэжэнгын, Аха-Түнхэнэй, Сэлэнгэ-Хяагтын гээд. Харин Шэтэ, Агын талаар хоёр гү, али гурбан янзын үхэр байһан гэлсэдэг, Хойто, Урда Агын ба Бооржын. Мүнөө болоходо, үсөөхэн үндэһэн буряад үхэрнүүд Хитадай баргамонголнуудта байна. Тиихэдэ Монголдо, Саха-Яхадта, Тывада байжа болохо. Элирүүлхын түлөө шуһынь шалган шэнжэлхэ хэрэгтэй. Иимэ үхэртэй болоол хаа, Байгал шадарай, Зүүн Шэбэрэй арад зон гоёхоноор хоолойгоо тэжээдэг болохо хэн даа. Баһал гээгдэшоогүй хаа, хайн байгаа. Үдэр бүри үсөөржэ, үгы боложо байна ха юм.

Мүнөө би ханадаг болооб: - «Ноёдто, толгойлогшодто найдаһанай хэрэг огто үгы. Ноёд гэшэ гансал өөһэдынгөө хара хуби харадаг зон байна». Тиимэһээ ондоо арга боломжо бэдэрхэ хэрэгтэй, шамдуу түргөөр, юундэб гэхэдэ, оройтошоходди.

Олоной түлөө ханаагаа зободог, шадалтай, зөөритэй хүнүүдтэ найдаха саг үлөөд байна. Иимэ хүнүүд Буряадта, Эрхүүдэ, Шэтэдэ олдохо гэшэ гү?

Эрхүүгэй - хүдөө зон, Эрхүүгэй можын Хүдөө ажахын яамай Сайд буряадаймнай үндэһэн үүлтэр «Бүүбэй» хонёор ехэ һонирхоно,

худалдажа абаха ханамжатай. Энэ үйлэ хадаа үндэһэн буряадай ба ортон арадай бэлшээрин малай зондо хэрэгтэйен гэршэлнэ.

Тиихэдэ Эрхүүгэй Хүдөө ажахын яамай үүсхэлээр, арбаад мянган хилмэ загаһанай жарахай Сармаа тосхоной хажууда, Байгал далай руу табигдаба.

Энэ хадаа Байгалые шэнжэлһэн ба хамгаалһан элитэ эрдэмтэ профессорнууд, эсэгэ басаган хоёр Михаил ба Ольга Кожовуудай ажалай үргэлжэлгэ болоно.

Профессор **Ольга Кожова** (1931-2000 онууд) нэгэтэ намда хэлээ һэн: «Бидэ Байгал далайе арайхан гэжэ аршалжа шадаа һэмди. Эмхи зургаанай заримашуул Байгал руу хэмэл үүлтэрэй загаһа табия, тиигээд загаһа хүрээер утхадаг болоходди, - гэлдэдэг һэн. Энэ эрыуу хэрэг болуулаагүй хаа, мүнөө Байгал далаймнай хоохон сөөрөн болоод байха байгаа. Харин таанад, Буряадай зон, үндэһэн малаа, мал ажалаа аршалжа шадаагүйтнай ехэ харамтай байна».

Байгалай үндэһэн загаһа нэргээлгэдэ ханаагаа зободог хүнүүдтэй уулзалга хадаа, буряад үхэрэй мундэлхэ хэрэгтэ ямар бэ даа, жааханшые хаа, найдал түрүүлнэ.

Үхэр, мал бэдэржэ, шэнжэлжэ ябахандаа, яаха аргагүй хүнүүдээр уулзажа, хөөрэлдэнэ ха юм ши даа. Эрхүү буряадуудай наһатайшуул нютаг буряад хэлтэй байна, дунда үеын хүнүүд хэлэндээ ехэ муу, харин залуу хүрэг ехэнхинь түрэл хэлээ огто мэдэнэгүй. Энэ хэбээрээ ябаа хаа, удангүй эрхүү нютаг хэлэн үгы болохо. Минии ханахада, өөрын, хэнһээш дээрээр хэжэ шададаг, үндэһэн мал ажалгүй болоо хаа, түрэл хэлэн дээрээ хөөрэлдэхэ сэдэб үгы болохо. Тиимэһээ хэлэн мохоорхо, үгырхэ, хосорхо. Буряад үхэрэй үгы болоһон ушар хадаа буряад хэлэнэй үгы боллоһоной эхин гэшэ. Бүхы буряадай нютагуудаар иимэ шэнжэ үзэгдэнэ. Энэ аюулые яажа зайсуулха-бибди?

**Булад НАСАРАНАЙ.
Авторай фото.**

ХАМТЫН АЖАЛАЙ ХҮСӨӨР НАЛБАРЬАН ХҮДӨӨ НЮТАГ

“БУРЯД-МОНГО-ЛОЙ ҮНЭН” газетын 1938 оной нэгэ дугаар соо иигэжэ уншабаб:

“Манай бүлэ табан хүнөө бүридэн, нарин монсогой модоор баригдаһан, хотон шэнги гэртээ Шэнэһэтэ нютагта ажаһуудаг хэмди. Ори ганса унаха, хүллэхэ борогшо гүүтэй байжа, городойхидто 80 мүнгөөр тэргэ түлээ зөөжэ худалдахаш. Зундаа Сагаан хадада Обоо мунхан зоной тахижа, сэнгэжэ, хүхижэ байхадань, баяшуулай сабшалан үһалжа, шугын захар ябахаш. Баяшуулда миинтээр ажаллаха тооной боложо, ганса аарса, бозо абахаш. Иимэ тлюур хашаланта зоболонгоо Ленин-Сталиной хүтэлбэри доро, Агууехэ Октябрьска Социалистическэ Революциин ашаар сүлөөлэгдэжэ, жаргаланта байдалда гараабди”, - гэжэ Кипрал Доржиев бэшэһэн байба. Уданшьегүй

саг найжаржа, Шэнэһэтэ, Эрхирэг, Дабаата, Арбижил, Хуушан-Нохой, Нохой-Шэбэр, Асагад нууринууд нэгэдэжэ, “Улаан-Эрхирэг” колхоз байгуулагдаба. Буряад, ород, хожомын татаар яһатанһаа бүридэн 285 үрхэтэ айлтай, 12000 гектар газартай хамтын ажахы мүнделбэ.

Колхозой түрүүлэгшээр шуран, ажалдаа урагшатай, ажахын, ажабайдалай нюу-сануудые хайн мэдэхэ **Дампил Цыденович Санжиев** хунгагдаба. Аяар 27 жэл соо таһалгаряагүй колхозые уда-ридажа, республика соо түрүү ажахынуудай тоодо оруулба.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай урда нютагай гэрнүүд электрын гэрэлтэй, радиотой, телефоной утаһан татагдаһан, хургуули, клуб, хүүгэдэй сээрлиг баригдаһан байгаа.

25 шэнэ гэртэ хамтын ажахын гэшүүд түбхинөө. Тиихэдэ “Улаан-Эрхирэг” ажахы 3000

толгой эбэртэ бодо малтай, 600 гектар таряалантай, 700 гектар үһалагдадаг сабшалантай, 80 гектар газарай эдээ ургуулдаг талмайтай, томо ажахы гэжэ аймаг, республика соогоо тоологдодог хэн.

1947 ондо “Улаан-Эрхирэг” колхозой партийна эмхиин секретарь Чимит-Доржи Галсанов “Буряад-Монголой үнэндэ” ажахынгаа ажал хэрэгүүд тухай иигэжэ бэшэнэ: “1946 ондо ВКП(б)-гэй Февральска түүхэтэ пленумдэ нүхэр А.А.Андреевэй “Хүдөө ажахын эдээ хоолой продукци эрид дээшлүүлхэ” гэнэн элидхэлые колхознигууд, коммунистууд халуунаар угтаба. Коммунистууд Ж.Цырендоржиев, Н.Доржиев, Ж.Дылыков, Ц.Мункуев, Ж.Раднаев хайн дураараа полевой бригадада ажаллаба. Коммунист-мелиоратор **Жигмит Раднаев** 21 километр шэнэ ханааб татаба. Коммунист-звеневод **Цыретор Мункуев**эй звено нэгэ гектар полиһоо 260 центнер

свекло, 130 центнер помидор, 300 центнер капуста, 250 центнер үгэрсэ хуряжа, 1947 оной аймагай чемпионзвеневод болобо. Хартаабхын бригадын бригадир **Мижит Раднаев**эй бригадада 1934 онһоо 38 эхэнэрнүүд таһалгаряагүй ажаллана. 43 га хартаабха, 30 га овощ тарижа, огородой ургасаар госзаводой (авиазаводой) хүдэлмэришэдые хангана. Га бүхэндэ 60 тэргэ шэбхэ, 30 центнер үнэнэ, тахяагай аргал поли дээрээ тараанабди. Тон ехэ 1946 оной ган гасуурта ханаабай үһанай ашаар 350 центнер хартаабха, 200 центнер овощ хуряжа, түсэбөө 2 дахин үлүүлэн дүүргэжэ, аймагтаа түрүүлээбди. 1946 ондо, хүндэ ган гасуур жэлдэ 600 га таряаланһаа гектар бүхэнһөө 12 центнер шэниисэ хуряабабди. Үһалагдаһан 70 га сабшаланда га бүхэнһөө 50 центнер үбнэ хуряжа сомобобди. Фермэнүүдтэ, отарануудта түл һайнаар абадана, гүрэндэ түсэбһөө гадуур малай продукци худалданабди”.

“Асагад нютагай колхознигууд 18 километр һубаг ханааб татажа, газарай ургасые 2 дахин дээшлүүлбэ.

1946 ондо асагадаархид 300 га полидо дунда зэргээр га бүхэнһөө 15 центнер шэниисэ, мүн 170 га сабшаланһаа 60 центнер үбнэ хуряжа, колхоз аймагтаа түрүү нуури эзэлбэ. Колхоз МТС-тэ харьяатай бэшэ, харин өөрын 7 трактор, 8 автомобиль, 2 комбайнтай. Газараа һайнаар үһалаад, агротехническэ забарай сахаяд, колхозоо баян болгохобди”, - гэжэ 1945 ондо “Буряад-Монголой үнэндэ” Дампил Санжиев бэшэнэ.

АСАГАД нютагай дайшалхы болон ажалай олон орден, медальнуудай кавалер, ниитын ажабайдалда тон эдэбхитэй **Мэжид-Доржи Дондуков** намда колхозойнгоо түрүүлэгшэ Д.Ц.Санжиев тухай хөөрөө хэн:

-Дампил Санжиев алгаша, ажахын, ажаһуудалай асуудалнуудые хайн мэдэхэ, ажалай түрүүшүүлэе саг соонь урмашуулха, залхуу, зүдэрүү хүниие зүб харгыда табидог хэн. Ямаршые хүнтэй үгээе ойлголсохо, үдэр бүрийн ажалые шалгалта хэхэ заншалтай бэлэй. Загарайн аймагай центрэй магазинһаа Х.Намсараевай “Алтан зэбэ” ном 100 хэнэг библиотекэдээ худалдажа абаһан юм. Тарилгын урда клубта уншагшадай конференци үнгэргэбэ. Туужа соо бүтээсэ ехэтэй ажалладаг хүн хайн зар заршамтай, номдо нураха, бэеын элүүр сахиха, нютаг нугадаа дуратай юм гэжэ бэшээтэй байгаа.

Энэ зохёол уншаһан колхознигууд, багшанар, ахалагша классай нурагшад Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда фронтовигуудай дайшалхы баатаршалга тухай мэдэжэ, сэдхэлээ бадаруулба. Эрхирэгэй клубай дуушад, хатар-

шад, уран уншагшад Цыден-Еши Дондуковой хүтэлбэри доро 1948 ондо Москвада Бүхэроссийн уран һайханай харалганда хабаадажа, нэгэдэхи шатын дипломоор шагнагдаһан юм.

Дампил Санжиев бултанһаа түрүүлэн «Улаан Армиин жасада» өөрын 102000 түхэриг мүнэгэ бэлэглэбэ. Дампил Санжиевай үүсхэл тухай республикын түүхын музейдэ бэшээтэй.

Дабаатын сомоной Советэй тогтоолоор 1989 ондо Эрхирэг нууриной гол үйлсые Д.Санжиевай нэрэтэй болгобди. Нууһан гэртэни гангиг шулуун дурасхаалай самбар тогтообди.

Дампил Санжиевай тибһан ажахын нуурида, томо, баян Эрхирэгэй совхоз Ельцинэй реформо болотор ажаллаһаар байгаа.

Эрхирэгтэ, Хуушан-Онохойдо эртын овощ ургуулдаг комбинатууд жэрылдэжэ, мартын эхээр үгэрсэ, мангир Онохойдо, Асагадта, Нохой-Шэбэр, Хотогор, Арбижилай магазинуудта элбэгээр худалдадаг хэн. 5 комплексно фермэнүүдһээ жэл бүри 17000-18000 центнер һүн, ноһон, мяхан, хэдэн зуугаад центнер овощ гүрэндэ худалдадаг бэлэй. Совхозой директор **Кирилл Архипович Урмакшинов** оролдогсоор 3 дабхар һаруул уужам дунда нургуулиин байшан баригдаа. Мүнөө Дабаатын сомоной дарга **Сергей Цырендоржиев** бүгэдэ зоной тухаламжаар соёлой байшан заһажа байһаниинь һайшаамаар. Шэнээр эмхидхэгдэн Асагадай сомоной дарга **Дашинма Жамсаранов, Гармажаб Ивановтоной** бүлэтэй хамтараад, Агван Доржиевай дасанай бууса – Хотогорто Амаралтын газар эмхидхээ. Элдэб үнгын набшаһата модоор хүрээлэгдэн, эм домто сээсэгүүдээр бүрхөөгдэн, мүнгэн үһата аршаан булагай эхиндэ – нангин газарта оршоно. Һэеы гэр –гостиницанууд жэрылдэнэ, буряад арадай заншал, түүхэ, зугаа наадан дэлгэрнэ.

Тэрэ үедэ Асагадай дунда нургуулиин багша **Тарба Доржиев** Асагадай дасанай барилгада эгээн эдэбхитэйгээр хабаадаһан. Инди, Непал, Түбэд, Монгол ошожо, Агван Доржиевай музей эмхидхэхэдэ хэрэгтэй экспонатуудые сулуулаа хэн. Хара-Шэбэртэ Агван Доржиевта Сударга бодхоолсоо. Арадай театрай зүжэгүүдтэ гол рольнуудые ялас гэмэ гоёор гүйсэдхэжэ, Аруунын, Монголой харагшадта нэръемэ альга ташалгаар угтагдаа. Монгол, түбэд, англи хэлэ мэдэхэ, гоё шүлэгүүдэй, уянгата дуунуудай автор юм.

Булад Чимитов олоной хэрэгэй түлөө оролдодог, бэрхэ шуран хүн хэн. Булад Түмэржаповичай оролдогсоор Асагадта дунда нургуулиин шэнэ байшан баригдаһан.

Дабаата, Асагадай сомонуудай ажалша бэрхэ зон бурхан буянгаа тахижа, амгалан тайбан ажаһуунад.

Владимир БАТОРОВ, Дулма БАТОРОВАГАЙ фото. Т.САМБЯЛОВА бэлдэбэ.

Сагаалганай үедэ

Эрхирэгэй ветеранууд

Понедельник, 10

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ'.

«РОССИЯ 1»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО', 'О САМОМ ГЛАВНОМ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!', 'ПРЯМОЙ ЭФИР', 'ЗЕМСКИЙ ДОКТОР'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', 'ОТКРЫТАЯ КНИГА'.

ТНТ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ', 'СМЕШАРИКИ', 'АРИГ УСЕ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'М/С «ЭЙ, АРНОЛЬД!»', 'ПИНГВИНЫ ИЗ МАДАГАСКАРА'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЗУРХАЙ', 'ВКУСНО', 'ПРО-ОБЗОР'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ» (0+)', 'ЗУРХАЙ', 'ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ'.

СТС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«ЗАЙЦЕВ +1»', 'ЧЕРНЫЙ РЫЦАРЬ', 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС'.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«НТВ УТРОМ»', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА', 'ОБЗОР'.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«УТРО РОССИИ»', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО', 'О САМОМ ГЛАВНОМ'.

Вторник, 11

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ'.

«РОССИЯ 1»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО', 'ТАЙЗАН'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«ЕФРОСИНЬЯ. ТАЁЖНАЯ ЛЮБОВЬ»', 'КРОВИНУШКА'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', 'ОТКРЫТАЯ КНИГА'.

ТНТ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС»', 'ПОГОДА'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС»', 'ПОГОДА', 'ДВОЙНОЙ ПЕРЕПОЛОХ'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ» (0+)', 'ЗУРХАЙ', 'НОВОСТИ ДНЯ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«ЗУРХАЙ»', 'ГРЯБЬ НАГРАБЛЕННОЕ', 'В ПОИСКАХ КАПИТАНА ГРАНТА'.

СТС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«ЗАЙЦЕВ +1»', 'ПОХОЖДЕНИЕ ПРИЗРАКА', 'КОМЕДИ-КЛАБ'.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«НТВ УТРОМ»', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА', 'ОБЗОР'.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«УТРО РОССИИ»', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО', 'ТАЙЗАН'.

Среда, 12

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ'.

«РОССИЯ 1»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«УТРО РОССИИ»', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ»', 'ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО', '1000 МЕЛОЧЕЙ', 'О САМОМ ГЛАВНОМ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«ПТИЦА СЧАСТЬЯ НИКОЛАЯ ГНАТЮКА»', 'ВЕСТИ +', 'КУЛЬТУРА'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СПЕКТАКЛЬ «НОЧЬ ОШИБОК» В ЧЕСТЬ МИХАИЛА ЛАВРОВСКОГО'.

Хүршэнэрэй концерт

ПОП-ОПЕРО БҮЛЭГЭЙХИД ОНСО ТАЛААН БЭЛИГТЭЙ

Амарсана

Баяхан "Байгалай долгин" гэгээн радио, тележурналистнуудай бүхэроссиин конкурс-фестивальда (Улаан-Үдэ) уригдаһан, энэ зундаа июниин 22-то Гүрэнэй филармониин зал соо уран бэлигээ, найхан хоолойгоо гэршэлһэн "Нюанс" гэгээн Монголой поп-опера бүлэгэй бэлигтэй артистнууд республикнай шагнагшадта мэдээжэ болонхой.

Августын 30-да эмхидхэгдэһэн ("Байгалай долгин" конкурс-фестивалиин түгэсхэлдэ) Буряадай гүрэнэй Г.Цыдынжаповай нэрэмжэтэ оперо болон баледэй академическэ театр соо үндэр хэмжээндэ үнгэргэгдэһэн урмашуулма найхан концертые тус бүлэг гоё хоолойнуудаараа шэмэглэһэн, бэлэг-дуунуудаа эндэ сугларагшадта зорюулһан байха юм.

Харин үглөөдэрын Гүрэнэй Х.Намсараевай нэрэмжэтэ Буряад драмын академическэ театр соо болоһон хубингаа кон-

церт "Нюанс" бүлэг оперно искусствын эгээл суута зүжэгүүдтэй, зүрхэ сэдхэл хайлуулма аринуудые, дэлхэйдэ мэдээжэ монгол дуунуудаа аргагүй найханаар дуулажа, шагнагшадта найшаагдаа, халуун альга ташалгаар үдэшэгдөө. Зал соо хүлөө табирын аргагүй олон хүн зон сугларһан, тусхай концертыень бахархан хужарлаһан байна.

Монголой Гүрэнэй соел, искусствын университет, консерватори дүүргэһэн бэлигтэй дуушад түрэл оперно театрайнгаа солистнууд юм. Монголдо, Россияда, СШАда, Испанида, Солонгосто, Хитадта гастрольнуудаа эмхидхэһэн поп-оперын бүлэгэй олон хоолойн аялга ниилүүлэн дуулаһан мэдээжэ "Собор Парижской Богоматери" мюзиклһээ аринууд, итальян оперонуудһаа партинууд, монгол мэдэ-

эжэ дуунууд репертуарыень шэмэглэбэ. Жэшээн, олоной дуратай "O sole mio", «BambaLeo», «Памяти Карузо», «My heart...» гэгээн дуунууд, "Кошки" гэгээн мюзиклһээ аринууд, "Адажио", "Pegresa, a me", "Эхэ тухай", бусад монгол дуунууд бидэниие уяруулба, "найхан аранжировкохүгжэмтэй байна" гэжэ Россиин габыята артистка Ольга Аюрова сэгнэбэ. Энэ триогой бэлигтэй дуушан, мүнөө үеын ута үһэтэй прическотой Амарсана аринуудаа бэрхээр гүйсэдхэнэ гэжэ тэмдэглэхээр. Дууша хүршэнэрнай бултанай дура сэдхэл талаан бэлигээрээ буляжа шадаба.

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: "Нюанс" (Монгол) гоёор дуулана.

Нюанс - поп-опера бүлэг

Харагшад хабатай, баяртай

Р.Н. БАЗАРОВАЙ фото

«Каучук» басагад

1998 ондо Россиин арадай артист Майдари Жапхандаевай хүтэлбэри доро үндэр хэмжээндэ эмхидхэгдэһэн Буряадай Гүрэнэй цирк (директорынь Виктор Эрдынеев) мүнөө жэл шэнэ зүжэг – "Джуманджи" гэгээн циркын найруулга харуулжа, хүүгэдэй, ехэшүүлэй хонирхол татажа байна. Наянай августын 25-һаа нэгэ харын туршада нургуулида нураха дуратай хүсэлдэ зорюулагдаһан энэ зүжэгөө Улаан-Үдын Орешковэй нэрэмжэтэ парк соо тусхай Шапито-циркын байра соо (12 метр үндэртэй, найн нууринуудтай) харуулжа байһаниинь найхан лэ байна даа.

Уян нугархай "каучук" (гуттаперчевэ басагад) гэгээн эдир артистнууд эндэ эдэбхитэй хабана: могойдол хотолзоно, бэээ һорино, эльбэ шэдитэй үльгэрэй эрбээхэйүүдтэл далитай "эльфэнүүд" болон хатарна. Тээмэндэ Москвада анхан энэл циркдээ мэдээжэ болоһон артистка, мүнөөшье эндээ бэрхээр ажалладаг, залуу халаанай багша, нурган хүмүүжүүлэгшэ Анна Хабеева дүрбэн басагадтаея ехэ амжалтатайгаар "Минута славы" гэгээн Түбэй телевидениин (Москва) программада хабанадажа, Росси соогоо мэдээжэ болоо, түгэсхэлэйн юбилейнэ программандань уригданхай. Нөөл хөөрхэнүүд, уян бээтэй Аягма Намжилова, Аригма Цыремпина,

«Джуманджи» зүжэг – хүүгэдтэ ЦИРКЫН БУЯНТАЙ ХАРГЫТАЙ

лова, Дарья Ринчинова, Алтана Золтуева "Джуманджи" зүжэгтэ ехэ гоёор нугаржа, олондо найшаагдаба.

Хүхюүтэй клоун, республикын габыята артист Баясхалан Данжалов "һүүдэртээ" нолсолдоно, хүн зоние хүхээнэ. Хэжэнгэ тоонтотой, намтай, Бэлигтэ эхиртэймни суг нураһан найхан сэдхэлтэй байһан Баир Ринчинов нүхэрэймнай хүбүүн Баясхалан Ринчинов тус

циркын ветеран, тон бэрхэ гимнаст, акробат болонхой, мүнөө бултаниие уран хүрэлгөөрөө гайхуулна, баясуулна.

Хөөрхэн үльгэрэй Артемон нохойнууд Буратиногой команда доро мухарина, эрьелдэнэ, хойто хүл дээрээ ябана, сахариг руу хүрэнэ. Бэлигтэй гимнастнууд, акробадууд үхибүүдые уран бэлигээрээ баясуулаа. Богонихон энэ цирковой зүжэг харагшад түрэл циркынгээ ар-

тистнуудта зохёохы амжалта, найн найхание, шэнэ, һонин программануудые хүсэнэ, эхилһэн шэнэ сезоноорнь үнэн зүрхэнһөө хани халуунаар амаршална!

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Буряадай Гүрэнэй циркын артистнууд. Архивһаа зурагууд.

Баяртай, хүхюүтэй циркынхид

ОЮУТАДАЙ АЖАБАЙДАЛЪАА

Хүн бүхэнэй наһанда элшэ хүсэн, унтаршагүй сог залитай оюутадай мартагдашагүй хаһа тудадаг. Ямаршые үүлэгүй сэлмэг энээхэн хаһа ходол сэдхэлдэ дулааханаар наһагадаг гэшэ. Үе бүхэнэй оюутад өөһэдын илгаатай байдаг. Гэбэшье, бултадаа дундаршагүй элшэ хүсэ, найдамтай хандаса, нэгэ урагшаа тэгүүлхэн эрмэлзэл хүсэлөөрөө адли бшуу. Мүнөө үеын оюутад - Буряадай Үндэһэтэнэй-гуманитарна институтдай оюутадтай уулзажа, үнгэрһэн зунай амаралтын ажал хэрэг тухай хөөрөлдэбэ.

**Бэлигтэ Цырендэлыков,
5-дахи курсы оюутан:**

"Би мүнөө жэл Монголд дадалга (практика) гараһандаа баяртай б. Түрүүшын үдэрнүүдтэ монгол ярянаы хэлэндэ юрын зонтой харилсажа һураабди. "Янзага" гэһэн хүүгэдэй амаралтын лагерта Монголой технологическа Их сургуулиин оюутадтай вакуумна байдалда хэлээ шудалаабди. Эндэ гансал монгол хэлэн дээрэ дуугарха ёһотой байгаа. Ехэ олон шэнэ үдэрнүүдтэ һурааб. Манай дээдэ һургуулиин оюутан байһан, мүнөө Плекхановай нэрэмжэтэ университетэй Монголой таһагта багшалдаг Туяна Раднаева ехэ һайнаар бидэниие хүтэлбэрилөө. Тон ехээр минии һонирхоһон юумэн гэхэдэ, бидэней Монголд байха үедэ Монгол Гүрэнэй Агууехэ Арадай Хуралай һунгалта үнгэржэ байгаа. Манай гүрэндэ орходоо, идхалтын ажал ехэ эршэмээр ябуулагдана. Бүхы олондо мэдээсэл тараадаг эмхинүүд булта идхалтын ажал ябуулна. 354 кандидатуудай 84-ниинь эхэнэрнүүд байгаа. Кандидатуудай һунгагшадтаа эдилгэ үгэһэн хэдэн ушар элирүүлэгдэжэ, телевидени, газетэнүүдтэ тодорхойгоор бэшэһэн байгаа. Мүн саашанки хэлэ шудал-

ха ажалдамни хэрэгтэй ехэ олон һонин номуудые худалдажа абааб. Иимэ номууд манай эндэ наймаалагадаггүй. Монгол гүрэнэй ехэ номой санда орожо, һонин, үзэгдөөгүй номуудые хараха хүсэлтэй байгаабди, теэд юундэб даа тэрээ руу хари гүрэнэй оюутадые оруулдаггүй байна. Тон ехээр һонирхоһон юумэн гэхэдэ, Чингисхаанай хүшөө. Энэ хүшөө һууритаяа хамта аяар 50 метр үндэртэй. Домогой удхаар, энэ газарта Чингис хаан алтан ташуур олоһон байна. Тэрэ гэһэнһээ ёһотой баатарай дайшалхы эрэлхэг зам эхилһэн түүхэтэй. Ташуур хадаа монгол-буряадай бүһэтэйшүүлдэ эрэлхэг зоригой, хүсэл эрмэлзэлэй хүлдэ боложо үгэдэг.

**Сарьюна Таханова,
5-дахи курсы оюутан:**

"Би Монголд дадалга 2-дохиео гарааб. 2 жэлэй саана "Наадам" болон "Алтарганын" үедэ байжа, ехэтэ һонирхоо һэм. Монголой залуушуул булта шахуу монгол, ород, англи, солонгос хэлэ ехэ һайнаар мэдэжэ байна. Алишье хэлэн дээрэ адлихан харилсажа шадана. 2 жэлэй туршада Монгол орон ехэ хүгжэһэн байна. Залуушуулын американ залуушуулда адли, сэхыень хэлэдэг, харин бидэ ехэ аалин, бодомжоло, бээе ехэ баринги зон гэшэбди. Тэдэнтэй харилсахада, ехэ һонин байгаа. Би дээдэ һургуулиа дүүргэдэ, Монгол гүрэн ошожо, хари хэлэнүүдые шудалха хүсэлтэйб. **Байгалма Дымпилова,
2-дохиде курсы оюутан:**"

"Мүнөө зун бидэ Түхэнэй аймагта аман зохёол шэнжэлхээ гараабди. Түхэнэй аймагтай Хойто-Гол нотагта наһатайшуултай уулзажа, дө-

мог түүхэнүүдые буулгажа абаабди. Буха-ноён тухай домог ехэ һайхашаагаа. Буха ноён хадаа Монголһоо ерэнэһэн байна, 4 моритой байгаа, морин бүхэниинь ондоо зүһэтэй. Тэдэһэнһээ хонгоодорнууд бии болоһон түүхэтэй. Буха ноёной морин хада уула туруугаараа сабшахадань, мүнгэн сасаржа, Мүнхэ-Сарьдаг бии болоһон юм гэжэ ойлгооб. Мүн тиихэдэ, айлда сай уухадаа, нэрэгүй хурганайнгаа үзүүрээр гурба дахин аргааханаар сайнгаа дэ-эжэ сасан үргэхэ ёһотой. Энэнь хадаа һайн наһатайгаар ерэнэн тэмдэг гэшэ гэжэ нэгэ наһатай абгай хөөрөө. **Чимитцырен Гомбожапов,
3-дахиде курсы оюутан:**"

"Би Түхэндэ хизаар ороноо шэнжэлэгшын дадалга гарааб. Түхэн намда ехэ һайхашаагдаа. Саяан уула үүлэнһээ дээгүүр үндэр хадаараа гайхуулаа. Алишье яһанай залуушуул түрэл хэлээ, хизаар ороһонгоо һургаал, заншал шудалха ёһотой. Үндэн хэлээ заабол мэдэхэ ёһотойбди. Би энэ дээдэ һургуулида һурахадаа, ехэ һонин мэдээсэлнүүдые абанаб. Хитад, монгол, буряад хэлэ шудалнаб. Нютаг бүхэнэй хэлэнэй илгаа шэнжэлхэдэ ехэ һонин. Түхэнэйхид түрэл хэлээ ехэ һайн мэдэдэг, онһон үгэ, таабари, домог түүхэ мэдэхэ зон байна. **Цыремпил Цыремпил,
3-дахиде курсы оюутан:**"

"Хизаар ороноо шэнжэлэгшын ажал Түхэнэй аймагта ябуулхадаа, нютагтай уран зохёолшодтой уулзаабди. Шагдар Байминов, Владимир Сыреновтэй, тэдэней уран зохёолнуудтай, зохёохы замтай танилсаабди. **Наталя, оюутан:**"

"Намда эгээ һониниинь юун байгаа гэхэдэ, Түхэнэй аймагтай хүдөө нютагуудаар ябаханда, ехэ һонин архиин дуун, хараалнуудые бэшэжэ абанан байнабди. Манай багша Светлана Алексеевна Ошорова тэдэниие суглуулжа, ном гаргадаг юм. **Хоймортоо һуулгажа, хүндэлжэ байгаарай.**"

Олон үхибүүдтэй, Эхэ боложо, теэби болжо, Урда хормойгоо үхибүүдтэ, ашанартаа гэшхүүлжэ ябаарай. Олон хони хурьга үдхэжэ, Хойто хормойгоо хурьгадтаа гэшхүүлжэ ябаарай.

Оюутадай суглуулһан аман зохёолһоо

**ХОЙТОГОЛ НЮТАГ
ТУХАЙ ДОМОГ**

Монгол угсаатанай Муумай ба Баантай гэжэ аха дүү хоёр үбэр бэе ошоогүй, Мүнхэ-Сарьдагаһан зүүн тээшээ Түхэн хангайн зурагар Ехэ үндэр хамарын дахажа, ан гүрөөһэ агнажа ябаад, хүтэлэй үндэртэ гаража, хойшо урагшаа харахадань, хоёр һайхан гол харагдажа байбал. **Муумай:** Зай, бидэ хоёр үглөө болотор амарая даа!
Баантай: Тиигэе, тиигэе. Үндэр гэгшын шэнһэһэ үзуураарнь урбуулжа, үндэр һангаа табича, маани мэгзэмээ уншажа, сайгаа уубад.
Муумай: Энэ хоёр голһоо һайхан дайда үгы, би Хойто-Голоо ээлжэ агнахам.
Баантай: Би урда голоо ээлжэб. (Хойулаа хэбтэжэ нойрсобод). Хойто үглөөниинь урбуулһан шэнһэнһэдэ хойулаа маани уншажа, сайгаа уугаад, бэе бээдэ һайхан үрээлээ хэлээд, хоёр тээшээ тарабад. Муумай яба

ябаһаар нэгэ һайхан тала дээрэ гараба. Тиигээд иигэжэ хэлэбэ: "Ямар гоё шара сэгсүүд энэ тала дээрэ ургана гэшэб! Энэ талые Шара Тала гэжэ нэрлэхэм". Саашадаа Муумай Шаргай ноёнтотой (Бурхан Баабайтай) уулзана. **Бурхан баабай:** Сайн хаанай һамаргаанда, Бошогто хаанай буһалгаанда һаарал буурал болоһон үбгэн, хилэ һахиха гэжэ һойһод, шошоолог, шуранхан, сагаантан, боолдой, бадархан, тэртэ, һоёд яһатан хүбүүдэй харуулшанаар ерэтэр, Муумай һууһан юм гэлсэгшэ. Иигэжэ Хойтогол нотагта һайман яһатанһаа тараашад һайман тээшээ намаалжа, налайжа, жаргажа һуудга юм.

ябалсадаг. Эхэнэр хүн хадаг табилгада ябалсаха ёһогүй ааб даа. Бэри боложо асарһан басагандаа олон үгэнүүдые хэлэжэ, үрээлнүүдые хүргэдэг заншалтай. Тэдэней тоодо иимэ үрээлнүүд хэлэгдэдэг юм: **Хүһан зандан сэргэдэтнай Хүрдан хүлэгүүд ходо уягдажа байг. Ороһон айлшадые үүдэндээ уггажа,**

Абдараар дүүрэн алтатай болоорой. Аба эжынгээ һайн нэрые нэрлүүлжэ ябаарай.

Баабай теэбингээ нэрые һанажа, Баяртай хухюутэй ябаарай. Баатар хүбүүтэй боложо, Баяр жаргалда хүртөөрэй. Эрдэмтэй зон болгоорой. Үтэлһэн эхэ эсэгээ Зөөлэн эдеэгээр эдеэлүүлжэ, Зөөлэн орон соо унтуулжа байгаарай.

Эхэ эсэгын бүян ехэ юм, Эхэ, эсэгээ муудууһан хүн Бүхы наһан соогоо баяр, жаргал эдлэдэггүй. Үхибүүнэйнгээ эсэгые эхэ шэнгээр хүндэлжэ ябаарай.
Цырегма САМПИЛОВА.

БЭЕЫН ТАМИР БОЛОН СПОРТ ТУХАЙ

Манай Буряад орондо физическэ культура болон спорт яһала үргэнээр хүгжөөгдэдэг юм. Олимпийн, дэлхэйн, Европо ба Ази түбинүүдэй чемпионүүд манай республикаһаа ургажа гаранхай. Энэ ехэ амжалта, илалтануудта республикын элдэб сонинуудай, радио болон телестудинуудай журналистнууд горитой хубитаа оруулдаг гээшэ. Эндэ үнинэй спортивна журналистнууд Владимир Бараев, Бадма Цыремпилов, Бата-Мүнхэ Жигжитов, Анатолий Субботин, Геннадий Болдогоев, Ким Баторов, Сергей Бухаев, Валерий Харахинов, Валерий Бадмаев, Роберт Гаязов, Борис Мироманов, Валерий Сыдеев, Владимир Фомин, Анатолий Раднаев, Тимур Ламбаев, Баясхалан Дабаин болон бусадые дурдажа болоно.

Эдэбхитэй штатнабэшэ корреспондентнууд Василий Аввакумович Мамиллов, Александр Михайлович Игумнов, Лубсама Аранзаевна Гармаева, Николай Батомункуевич Галданов, Николай Николаевич Иванов, фотокорреспондентнууд Петр Андреевич Яхновецкий, Владимир Евсеевич Плутт, Цыбен Будаевич Цыренжапов, Сергей Цынденевич Балдуев, Радна-Нима Балданович Базаров болон бусад Буряад орондо бэлигтэй бэрхэ спортсменүүдые нурган хүмүүжүүлхэ талаар ехэ габьяатай гээд тэмдэглэлтэй. Теэд эдэнэй олонхид наһа баранхай, гэбэшье гэрэлтэ һайхан дурасхаалын мүнхэ.

Мүнөө элдэб сонинуудта, радио болон телестудинуудта хүдэлдэг залуу спортивна журналистнууд (сурбалжалагшад) олон болонхой. Энэ талаар Борис Балданов, Лидия Цыбикова, Бутидма Надцалова, Владимир Дашиинмаев, Бэлигтэ Жамбалов, Лариса Базарова, Андрей Данчинов, Борис Мироманов (хүбүүнийн), Алексей Лупанов болон бусадые нэрлэлтэй.

Бадма Тибашкеевич Цыремпилов бидэ хоёр «Буряад үнэн» сониндо хамта хүдэлхэдөө, спортын элдэб зүйлүүдээр мэдээсэлнүүдые, тоосоонуудые, репортажнуудые, элитэ ехэ спортсменүүд тухай зураглалнуудые, очеркнүүдые үндэһэн буряад хэлэн дээрэ бэшэхэдээ, бэеын тамир ба спорт тухай нэрэ томьёонуудые, тайлбари толинүүдые найруулан зохёон гээшэбди. Тиин мүнөө эдэ бүгэдэ залуу сурбалжалагшадта, нурагшадта, оюутада, үргэн ниитэ уншагшадта тухатай байха аабза гэжэ тоолоһон дээрэнээ бэеын тамир болон спорт тухай нэрэ томьёонуудые толилхомнай.

Бата-Мүнхэ ЖИГЖИТОВ, спортивна сурбалжалагша.

А.
Абсолютный чемпион - абарга чемпион (абарга бүхэ, абарга боксёр г.м.);
Автогонщик - автомобил-ар урилдагша;
Агрессивность - хэрзэгы шэрүүн ааша (добтолго);
Адаптация - тааралдалга, байдалдаа дадалга;
Ажиотаж - сэдхэлээ ехээр хүдэлгээ, үрдилдөөтэ тэмсэл;
Академическая гребля - академическэ хэлүүрдэлгэ;
Амбиция - бээ дээгүүр абалга, ехэрхүү, дээрэлхүү, ноёрхуу зан, бардам ханаа сэдхэл;
Амбициозность — гансал бээ тоохо, ехэрхэхэ, бардамлаха ябадал;
Арена мировая, спортивная - дэлхэй дээрэ, дэлхэйн оршондо, дэлхэйн спортын оршондо;
Ассоциация футбольная - футболой эблэл;
Атакующий стиль - добтолы шэнжэтэй команда;
Ахиллово сухожилие - хүлэй һурын шүрбэнэн, шандааһан (гэмтэлгэ).

Б.
Бадминтон - бадминтон, ракеткээр үдэтэй бүмбэгэ сеткэ дээгүүр сохижо наадалга;
Баскетбол - баскетбол;
Батут - батут (гүрэмэл сеткэ дээрэ нүрэлгэ);
Бейсбол - бейсбол (команданууд бүмбэгэ шидамаар сохижо наадалга);
Безукоризненно - өө мөөгүй, алдуу эндүүгүй, дутуу дундагүй;
Беречь силы - хүсэ шада-лаа, тэнхээ тамираа гамнаха;
Бесстрашие - айдаггүй зан, айлтагүй ябадал;
Блестящие перспективы - толотомо ерээдүй, хараа түсэб;
Блистательный результат - ялас гэмэ, толормо үрэ дүн;
Блуждающий форвард - талмай дээгүүр иишэ тиишээ хэсэжэ добтологшо;
Бокс - бокс, нюдгарын шалаа гаргалга;
Боковой удар - хажуу талаһаань сохихо, шааха;

Болельщики спорта - спортдо дуратайшуул;
Большой спорт - ехэ спорт;
Бомбардир - добтологшо;
Бури восторгов - ехэ баяр, ехээр бахаа ханалга;
Быстрый финиш - бушуу түргөөр хүрэжэ ерэлгэ.

В.
Ведущий игрок - гол, түрүү наадагша, тамиршан;
Велоспорт (трек, шоссе) - велосипедээр стадионной трек дээрэ, дардам харгыгаар урилдаан;
Величайший спортсмен - асари ехэ, гайхамшагта спортсмен, тамиршан;
Вид спорта - спортын зүйл;
Виртуозная техника обводки - шадмар бэрхээр булгаалан мэхэлхэ арга;
Вице-чемпион - урдын чемпион, чемпион байһан, зарим ушарта хоёрдохи нуури эзэлгэшэ;
Водное поло - уһан дээрэ бүмбэгөөр наадалга;
Водная станция - уһанай станци;
Волейбол - волейбол;
Вольная борьба - дүрэ булялдалгын барилдаан, монголоор сүлөөтэ барилдаан;
Воля несгибаемая - нугаршагүй хүсэл, эгэршэгүй зориг;
Ворота соперников — нүгөө талын саха;
Вратарь — вратарь, саха сахигша, хамгаалагша;
Выдающийся спортивный деятель - спортын элитэ ехэ ажал ябуулагша;
Выдержка - тэсэбэри, тэсэмгэй байлга;
Выносливость - сүлжэ, даасатай, хатуу шэрхи байлга;
Высокая награда - дээдын хайра шагнал;
Высокотехнический - үндэр ехэ арга шадабар;
Высокогорный каток - үндэр хада ууладахи елүүр.

Г.
Гандбол (ручной мяч) - гарай бүмбэгэ;
Гимнастика спортивная - спортивна гимнастика;

Гимнастика художественная - уран һайханай гимнастика;
Гол — нүгөө талын сахаруу бүмбэгэ шэдэжэ, сохижо, үдхэлжэ оруулалга;
Голкипер - вратарь, саха сахигша;
Грандиозный триумф - туйлай ехэ, гайхамшагта илалта;
Гребля на байдарках и каное - байдарка болон каноегээр хэлүүрдэлгэ;
Греко-римская борьба - греко-римскэ барилдаан;
Группа «А» - «А» бүлэг.

Д.
Дворовая команда - хотной команда;
Дебют - эхин, шатар нааданай эхин;
Дебютировать - түрүүшынхиее хабаадаха;
Демонстрировать — харуулаха, үзүүлхэ, элирүүлхэ;
Деспот - хатуу шэрүүн, хэрзэгы дошон хүн, хэрзэгы шэрүүн ааша;
Джеб - неполновесный удар - хангалтагүй муу, һарюу-мурюу сохилто;
Динамичный - эршэмтэй, бушуу түргэн; Дисквалификация - мэргэжэлыень хаһалга, мурьсөөнһөө гаргалга, мэргэжэл, ажалгүй болголго;
Дискредитировать - нэрһын хухалха, гутааха, хүндынь бууруулаха;
Дистанция - зай, газар;
Дзюдо - дзюдо (япон үндэһэтэнэй барилдаан);
Доля секунды - секундын хэдэхэн хуби;
Допинг — буршагануур түргэн болгохо, бүхэ хүсьен дэри гаргуулаха эм;
Достоин - нэрэ хүндэдэ хүртэмэ;
Дриблинг скоростной - бүмбэгэ абамсаараа, бушуу түргөөр булгаалан мэхэлхэ арга;
Дублёр - халажа наадагша, нэлгэжэ абаха хүн.

Ж.
Журнал спортивный - спортын сэтгүүл;
Жизненное кредо - ажа-ябадалай суртал, жама ёһон.

З.
Забить гол - бүмбэгэ сохижо, үдхэлжэ оруулха;
Завершающий удар — эсэсэй үрэ дүн асарһан сохилто;
Замечательный игрок - гайхамшаг наадагша;
Заплев - тамаралга;
Зачет - тоосоон;
Защитник - хамгаалагша;
Защитник крайний - захатаала хамгаалагша;
Звезда футбола - футболой одон;
Знаменитый - суута, солото;
Золотой кубок - алтан кубок,

И.
Игры Доброй воли - һайн һайхан хүсэл эрмэлзэлэй нааданууд;
Идеально - эрхим һайн, гайхалтай зохид;
Изворотливость — һүбэлгэн, ханаамгай ябадал;
Именитый - нэрэтэй түрэтэй, нэрэ зэргэтэй;
Имидж - нэрэ түрэ, хүндэ ямба;
Интеллект - ухаан бодол, сэсэн хүн;
Интенсивная подготовка — эршэмтэй бэлэдхэл;
Интуиция - дүлгэ зүн, зүнгөөрөө мэдэлгэ;
Интуитивно - зүндэ оролго;
Искусственная ситуация - зорюута тогтооһон оршон байдал;
Истери́ка — о р д о н о хүдэлдэлгэ.

К.
Карьера спортивная — спортдо хэһэн дэбжэлтэ;
Каскад рекордов - олон рекорд, амжалта тогтоолго;
Катастрофа автомобильная - автобилиин аюул усал;
Колоссальный запас - туйлай ехэ нөөсэ;
Комбинация — нарин арга мэхэ;
Комбинированная эстафета - холимол эстафетэ;
Комитет по спорту - спортын талаар хороон;
Комментарий - шэнжэлгэшэ, тайлбарилга;
Компонент бокса - боксын бүридэлдэ ородог зүйл;

Компромиссное решение - али бүхэ талые хараһан зүблэрэлгын шийдхэбэри;
Конкуренция — үрдилдөөн, тэмсэл;
Конный спорт - мори хорилгын спорт;
Конькобежец - конькишан;
Контракт - хэлсээн;
Контратака — һөөргэдэһэн добтолго;
Конфликт - хөмороо зүрилдөөн, зүрилдөөн;
Координация движений - тааруу зохид хүдэлсэ;
Корнер (футбол) - булангһаа бүмбэгэ үдхэлхэ;
Король футбола - футболой одон, абарга суута;
Корт - талмай (теннисэй);
Кросс - харгыгүй газараар урилдаан;
Кумир — шүтэдэг хүн, зоной дура булягша.

Л.
Лауреат - лауреат;
Легенда мирового спорта — дэлхэйн домог; спортын домогто орошо;
Легкая атлетика (королева спорта) - хүнгэн атлетикэ (спортын хатан), хүнгэн атлетикын зүйлнүүд: **метание диска, копья, молота** - диск, жада, балта шэдэлгэ; **толкание ядра** - ядро түлхилгэ; **прыжки в высоту** - үндэрье харайлга; **прыжки в длину** - утые харайлга; **тройной прыжок** — гурбан алхасаар харайлга; **прыжки с шестом** - урга тулажа харайлга; **прыжки с места** - байра дээрэнээ хүрэлгэ; **бег на 400 метров с барьерами** - хаалтануудые дабалгатай 400 метрэй урилдаан; **бег на 3000 метров с препятствиями** — дабалтануудые гаталгалгатай 3000 метрэй урилдаан; **ходьба** - ябагаар ябалга;
Ледовое поле - елүүрэй талмай;
Лидер - түрүүлжэ, уридлажа ябагша;
Лишний вес - шэгнүүрэйн хэмһээ хэтерэлгэ;
Летопись — түүхэ-бэшгэ.

(Түгэсхэлын хожом гараха).

Буряадай арадай поэт

Цырендулма ДОНДОГОЙН 80 жэлэй ойдо

**«АШАТА ЭХЫНГЭЭ
АЛТАН ҺАЙХАН ХҮШӨӨ...»**

1987 ондо бэшэгдэнэн "Эхэ тухай хоёрдохой поэмэ" хадаа поэдэй хуби заяанда ехэ удхатай байгаа. Нэшхэлэйнгээ урда ехэ шанга эрилтэ табижа, этигэл, найдалтайгаар энэ зохёолдоо зорин ороһыень эдэ мурнууд гэршэлнэ:

**Шааяма дуунай
шабхаруушые аалам?
Шамбайхан наһыем
бусаахашые аалам?
Үндэртэ намаяа
үргэхэшые аалам?
Үрмэдүүл соогуур
бүдэргэхэшые аалам?**
(Шулуунуудай тарни.
1989, н.14).

"Бэдынгээ гуурһандаа хата-шоо улы" сагта, бэлигээ туршалсажа, энэ зохёолойнгоо үндэртэ үргөө наань, эхынгээ ашые харюулан алтан һайхан хүшөө болгон бодхоохо байһанаа мэдүүлнэ:

**Ашата эхынгээ алтан
һайхан хүшөө
Ангир наранай мүнхэ
сагта хубирхагүй,
Аадар бороодо, саһанда
шэрбүүлхэдээ
хубилхагүй,
Арбан зүгэй асари
шэмэрүүн
һалхиндашые,
Арбан мянган сая жэлдэ
талхигдахагүй –
Огторгойдо туласа
бодхоохо бэлэйб**

**нэтэрэн,
Олон түмэн зоной
гайхалые нидхэрэн!**
(н.22-23).

Философско ехэ гүнзэгы удха шанартай байхаһаа гадна энэ зохёолынь үргэн дэлисетэй, баян ульгам хэлэтэй, байгуулгаараа-шые ехэ һонирхолтой юм. Эндэ поэдэй эхын дүрү бүри тодорхой тодоор, ажабайдалай хүлгөөн соо харуулагданхай. Поэмын хэб соо жэнхэни буряад арадай ёһо заншал, буян, нүгэл тухай ойлгосо, байгаалитай, хизааргүй ехэ юртэмсэ дэлхэйтэй хүнэй нягта холбоотой байһанай гайхамшагта гэршэнүүд тухай бодолнууд угалза мэтэ шэмэглэнэ.

Үхибүүн наһанайнгаа иимэ ушарые дурсан зураглана. Арбан мэшээг хартаабха малтаад, хоёрыень абахаар хүршэ айлда хүдэлхээ эхэ басаган хоёр ошоо һэн. Залхуугаа хүрэн басаган хартаабхын эшыень миин ходолоод хаяжа байба. Энэниие хараһан эхэн дургаа гутаад, "ямаршые ажалда үнэн сэхэ ябаарай, ядалгүй газарта ядангүй, хүндэһөө бү айгаарай!"

гэжэ зүрхэндэнь, ухаандаң хүрэтэр шангаар хэлээ бэлэй. Өөр тухайгаа эжынгээ хэлһые басаган бүхөөр хадуугаа:

**Наһан соогоо барлагшые,
колхознигыше
ябахандаа,
Гарайнгаа шуһанай
бүлин боложо зарсар,
Гардалдажа, ажаллажа,
унажа бодожо
ябахандаа,
Хүлэйнгөө шуһанай
шулуун боложо хүшэтэр,
Хүлдүүр боложо хүсэлэн
хабиржа ябахандаа,
Тунайшаар ажаллажа
үзөөгүйб!**
(н.16).

Энэ поэмые уншанан хүнэй гайхал, һонирхол заабол үүсхэдэг ушар үйлэ дээрэ тогтоо. Дайнай үедэ поэдэй эхэ дүрбэн эршүүлтэй хамта Яруунаһаа Эрхүү хото хүрэтэр фронтдо эльгээдхэ эмнигүүдые хүргэлсэн тухай хөөрэгдэнэ. Иимэл хатуу зоригтой, шанга зүрхэтэй, шадалтай эхэнэр байгаал даа.

Энээнһээ гадна Сэндэмэ Цыдыповна хуушан монгол, лата,

ород хэлэ шудалһан, монголоор нэрээ бэшэдэг һэн. Үдэшэ үглөөниинь басагандаа "Молон тойной эхэ тухай, мохоо хубарагай шэди тухай" хөөрөжэ үгэдэг бэлэй. Хэды ехээр ажалдаа эсэбэшые, үдэшэндөө үльгэр домог хүүхэндээ хөөрэнһинийн поэт болохо саашанхи хуби заяандань ехээр нүлөөлөө бэшэ гү?! Гадна жөгтэй һонин абари зангынь үхибүүнэй һанаанда бүхы наһандань хадуугдаа, энээн тушаа "Эхэ тухай поэмэ" соо иигэжэ бэшэнэ:

**Үдэшэлэн нэгэтэ эжымни
Гараараа намайе зангажа
Газаашам дуудажа
гаргаба.
- Юун болооб, эжы?
- Юуншые болоогүй.
Шагныш.
- ...Энэшни шандаган
дуулана,
- Эжы намда ойлгуулба.
- Юун гэжэ дууланаб?
- Саһан тухай дуулана,
Саһанай хайлаханда
голхорно.
- Угыень, эжы, ойлгоно
гүш?
Үтэр хэлээд үгыш даа!
-Хада руу харьялжа,
Хашараг, буруугай
ундан болохошнил.
Бү-бү-бүү, бү-бү-бүү...
Бү хайлыш, саһан,
- Гэжэ хэлээд, эжымни
Гэнтэ шангаар
энеэгээ һэн.**

Тэрэ холын хабарай үдэшэһөө басаган алаг туунай, ямаанай, ямаршые амитанай абяаень анхардаг болоо һэн. Тиигэжэ ерээдүй поэт Эхэ байгаалия, хамаг ан, амитаниие анхаран шагнадаг, хайрлан хэшээдэг болоо бэшэ гү?

Эхынгээл нургаалаар, наһа бараһанайнь һүүлдэ, эсэгээ энхэржэ ябаа. "Эсэгэдээ бэшэ" (1966) соогоо үбгэрһэн эсэгынгээ бэын элүүр энхые мэдэжэ, хубсаһанайнь дулаанда һанаагаа зобоно. "Эсэгээ үргөөрэй даа!" гэжэ эхынгээ захиһан захяае ходо һанана хая юм даа:

**Хэр бэ даа бэетнай,
хултнай?
Хэм соохоноо аабзат?
...Наранай малгай
"сэржэмэйхитэйгээр"
Наанаһаатнай ябуулаа
һэм, абаа бээт даа?
Хубсаһа хунараар
дугалданагүй гү?
Хуушараа гү үнөөхи
самсатнай?
Һайн ябанаб битнай,
яхабиб, -
Һанаагаа зобожо
бү байгаарайт.
...Эхэ тухайгаа поэмэ
бэшэн аад,
Энэ жэлдэ хэблэжэ
гаргааб.
Эсэгэмни, баяртай.**

**Баяртай уулзатараа!
Эсэгынгээ нэрэ
нэрлүүлэгшэ
Басагантай.
(Дондогой, 1969, н.4-5).
Хэр һайнаар эсэгээ үргэнһөө
маргажа бэшэнэ:
Эсэгээ үргөөб,
һанаандань хүрөө
гүб – мэдэнэгүйб.
Эдихэ уухые, хубсаһа
дутаагагүйб, архиенш –
Энхэрэл дутаажал
болооб, ажалдаа –
мэдэрэлгүй...
(н.18).**

Энэрхы һайхан сэдхэлтэй эхынгээ һургаал шэнгээһэн басаганайнь һайн һанаатай, уужам сагаан сэдхэлтэй байһые эдэ зохёолнууд дахин дахин гэршэлнэ.

Энэ хоёр поэмэ соогоо Цырендулма Дондогой хайрата эжыгээ дурсахадаа, дайнай үсын, дайнай һүүлээрхи хүндэ сагай бүхы эхэнэрнүүдэй хуби заяанда, ажалай баатаршалгада зорюулан нангин һайхан зохёол-хүшөө бодхоогоо гээд һанагдана. "Буряад үнэнэй" эдэбхитэй хүдөө бэшэгшэ Э.Ц.Бальжинимаев 1983 ондо хэблэн гаргаһан "Сагаймнай хуудаһан" гэжэ ном соогоо Ц.Дондогойн "Эхэ тухай поэмэ" зохёолые шэнжэлһэн иимэ һанамжа элирхэйлнэ: "...Юрын буряад эхэнэрэй үри бээе үргэжэ, өөдөн болголго, тэрэнэй эсэшэ сусаагүй ажал хүдэлмэри зохёол соо харуулагдана. Энээнэй ашаар поэмын герой Сэндэмэ өөрынгөө үсын эхэнэрнүүдэй образ – тип боложо тодоршоо. Юундэб гэхэдэ, поэтессэ 1941-1945 онуудай дайнай хүрөөтэ жэлнүүдтэ Яруунын аймагай Молотовой нэрэмжэтэ колхозой эмэгтэй ажалшадай хэһэн ажалай баатаршалгые тэрэ зандань харуулжа шадда. Тиимэ тула дайнай үдэхэ буряад эхэнэр тобойсо гаража ерээ" (Бальжинимаев, 1983, н.116).

"Эхэ тухай поэмэ" соохи мурнуудые уншай:

**Энэ дэлхэйдэ үгтэһэн
наһанайнгаа
Эгээл һүүлшын сагай
ерэхэдэ,
Эжымни дүрэ нюдэндэм
харагдаад,
Энеэбхилхэ аабза гэжэ
Этигэдэгби!**
(Дондогой, 2002, н.48).

Эхэ басаган хоёрой хоорондохи зүрхэ сэдхэлэй дулаахан, энхэрэл дүүрэн харилсаан энэ наһандаа дүүрээгүй, буряад хэлэнэй байгаа сагта, поэдэй номуудые уншаха зон байгаал һаа, дахин дахин энээн мурнуудые сэдхэлээ хүмэрюулэн уншал...

**Туяна САМБЯЛОВА,
хэлэ бэшэгэй эрдэмэй
кандидат.**

Гал гуламтын дэргэдэ

Сентябриин 1-дэ - Эрдэм мэдэсын үдэр үнгэргэгдэбэ

БАЯРТАЙ БАГАШУУЛ "БААБГАЙХАНАЙ" НУРАГШАД БОЛОБО

Улаан-Үдын "Медвежонок" гэжэ нэрлэгдэһэн 92-дохи эхин классуудай нургуулиин-хүүгэдэй саадай дэргэдэ намарай түрүүшын үдэрэй нарата үглөөгүүр баһал түрүүшын хонходо зорюулагдаһан тус нургуулиин хүгжэм, дуута линейкэ баярай оршон байдалда эмхидхэгдэһэн байха юм. Ехэ зохидоор хубсалһан – үһэндөө саб сагаахан һабхагуудтай, гоё фартугуудтай, нургуулиин формонуудтай багахан басагад, шэнэ шэнэ костюмуудтай, ехэл томоотой янзатай заахан хүбүүд ханаата болоһон, фото-зурагынь абхуулхаа хөөрсэгэнэлдэһэн гэртэхинэйнгээ, хүгшэн эжы, абынгаа хажууда жагсаалда зогсонхой, найхан баглаа сэсэгүүдые баринхай байба...

"Амар сайн, Эрдэм мэдэсын орон, түрэл нургуули" гэлдэһэн амаршалгын үгэнүүд, шүлэгүүд эдэлжэ, энэ нургуули-хүүгэдэй саадай директор, энеэбхилһэн шарайтай Татьяна Геннадьевна Митрофанова баярай үгэнүүдые хэлэжэ, "нургуулиин класс, таһалга бүхэн нуралсалай жэлдэ бэлдэгдэнхэй" гэжэ хөөршөөн нэрлэжэ байжа, "баабгайхануудые" - эндэ нурадаг хүүгэдые, Россиин ерээдүйе дэмжэхэ, үргэхэ ерээдүйн бэлигтэн, талантай, эдир эрхэтэдые" халуунаар амаршалба, Эрдэм мэдэсын орон руу уряалба.

нургуулиин вальс, нуралсал, багшанар тухай хатар, дуунай бүлэг бэлэглэжэ, халуун альга ташалгаар угтагдаа. Байгалай эрдэм нуралсалай форум дээрэ гэртэхинтэй бэлүүлхэ харилсаата ажал тухай хөөрөөгөөрөө үндэр сэгнэлтэдэ хүртэһэн, нурагшадые амаршалһан тус нургуулиин Гэртэхинэй комитэдэй түрүүлэгшэ Ж.Н.Цыденов республикынгаа Эрдэмэй болон нуралсалай министерствын Хүндэлэлэй грамотада бүлэг нүхэдтээ (С.Ч.Добрынина, Э.Э.Эрдынеева) хүртэбэ, нургуулидаа шадаха зэргээрээ булта тухалхые уряалба.

Эдир хөөрхэн хүүгэд ехэ зохидоор нургуули тухай частушкануудые дуулалдажа, хүн зоние хүхэбэ, баярлуулба. Юумэ мэдэхгүй Незнайка хүбүүн баһал эндэ нурахаая ерэнэ хэбэртэй. нургуулиин зарлиг уншагдаһанай, салюдай нэрвэһэнэй удаа 1-дэхи классай багша О.В.Ташбулатовада Эрдэм мэдэсын "алтан түлхюур" барюулагдажа, һүүлдэнь багашуулда зорюулагдаһан түрүүшын хонхо жэнгиржэ, эндэ сугларагшад халуун альга ташалгаар бишыхан хүүгэдые "Эрдэм мэдэсын, хүүгэдэй орон" руу үдэшэбэ.

"Хамта дээрээ 132 үхибүүд эндэ нурадаг, 5-дахи классаа 32-дохи, бусад нургуулида

нуралсалаа үргэлжэлүүлдэг байна. Мүнөө жэлдэ 29 хүүгэд 1-дэхи класса оробо" гэжэ директор Т.Г.Митрофанова ойлгуулба.

"1999 онһоо би эндэ багшалнаб. Гурбан выпуск эхин классай хүүгэдые дүүргүүлээб" гэжэ омогорхон хөөрэһэн ехэ дүй дүршэлтэй багша Ольга Владимировна Ташбулатовада, 1-дэхи класса ороһон бүхы үхибүүдтэ, гэртэхиндэнь зохёохы амжалта хүсэбэбди. Тэдэ хүүгэдэй дунда мантай "Буряад үнэн" Хэблэлэй байшанда ("Үһэндөө" 30 гаран жэлдэ) оператороор амжалтатай ажалладаг Г.А.Доржиевагай аша хүбүүн, гоёор хубсалһан Дымбыл Доржиев найхан баглаа сэсэгүүдтэй, баһал нургуулиингаа байшангай богоһо алхажэ, Эрдэм нуралсалай шэдитэ орондо оробо гээшэ.

Анха түрүүшын хиеэ нургуулида, 1-дэхи класса ороһон ашайа амаршалхаяа ерэнэ нагаса эжытэинь Валентина Эрдынеевна, Гэсэгма Амуровна хүгшэн эжытэинь, Владимир Тыхеевич үбгэн абатаинь баһал адли баярлажа, омогорхожо, бишыхан Дымбылнай бэрхээр нураһан, амжалтатай ажаллажа байһан эхэ, эсэгийнгээ нэрэ нэрлүүлхэ, холуур суурхуулха байха гэжэ найданабди.

Үнэн зүрхэнһөө 1-дэхи класса ороһоорнь хани халуунаар амаршалнабди, найн нурахиень, элүүр энхэ ябахыень хүсэнэбди!

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: нагаса эжы Валентина Эрдынеевна Марахинава зээ хүбүүгээ нургуулида оруулба; "Медвежонок" гэхэн 92-дохи нургуулиин дэргэдэхи хүүгэдэй саадай 1-дэхи класса ороһон хүмүүжэмэлнүүд Дымбыл Доржиев ба Ольга Доржиева.

Жан
88148472486
60 00 72

ИЖ ГАРАНТ
ПЛАСТИКОВЫЕ ОКНА
Мы гарантируем качество!
21-10-10, 65-06-06
Балтахинова 17, блок «Г»
2 этаж, оф. 209